

Vanhemman kokemukset lapsen varhaiskasvatuksen aloituksen separaatiolanteista

Psykologian pro gradu -tutkielma

Laatija:
Ninna Mattila

2.6.2023

Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Psykologia

Tekijä: Mattila Ninna

Otsikko: Vanhemman kokemukset lapsen varhaiskasvatuksen aloituksen separaatiotilanteista

Ohjaajat: FT, PsM, professori Riikka Korja, ja KM, väitöskirjatutkija Nina Mellenius

Sivumäärä: 54 sivua

Päivämäärä: 2.6.2023

Varhaiskasvatuksen aloitus on yksi varhaislapsuuden merkittävimmistä muutosvaiheista ja sen tiedetään olevan stressaavaa aikaa lapselle ja vanhemmalle. Lapsi siirtyy kotihoidosta varhaiskasvatukseen yleensä silloin, kun vanhempi palaa työelämään vanhempainvapaiden jälkeen, ja tämä transiiovaihe on pienen lapsen vanhemmalle monella tapaa kuormittava. Tästä huolimatta vanhempien kokemuksista lapsen varhaiskasvatukseen liittyen tiedetään vain vähän. Varhaiskasvatuksen aloituksessa lapsi ja vanhempi kokevat päivittäin toistuvia erotilanteita, joissa vanhempi jättää lapsensa päiväkotiin. Nämä tilanteet voivat olla hyvin kuormittavia lapselle ja vanhemmalle.

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkasteltiin miten lapsen temperamentti, vanhemman depressio-oireet ja varhaiskasvatuksen työntekijältä saatu tuki vaikuttivat vanhemman tunnekokemukseen lapsen ensimmäisten varhaiskasvatusviikkojen separaatiotilanteista. Lisäksi tarkasteltiin, miten vanhemman tunnekokemus muuttui lapsen kolmen ensimmäisen varhaiskasvatusviikon aikana. Tämän pro gradu -tutkielman otos koostui 18:sta lapsi-vanhempi-parista, joiden lapsi aloitti kunnallisessa päiväkodissa 10–24 kuukauden ikäisenä. Tutkimuksessa käytetty aineisto on osa väitöskirjatutkija Nina Melleniuksen väitöskirjatutkimuksessa ”Mentalisaatio lapsen kehitystä suojaavana tekijänä siirtymävaiheessa kotihoidosta varhaiskasvatukseen” kerättyä aineistoa. Vanhempien masennusoireita mitattiin Beck Depression Inventory (BDI-21) kyselylomakkeella, joka on lomakkeen pidempi versio. Lapsen negatiivisen reaktiivisuuden mittaamiseen käytettiin The Early Childhood Behavior Questionnaire (ECBQ) -lomakkeen lyhyttä, suomennettua versiota. Vanhemman tunnekokemusta ja kokemusta varhaiskasvattajalta saadusta tuesta tarkasteltiin väitöskirjatutkija Nina Melleniuksen laatimalla Vanhemman kokemus erotilanteesta -kyselylomakkeella. Vanhemmat vastasivat lomakkeen kysymyksiin kolmessa aikapisteessä, suunnilleen yhden viikon välein varhaiskasvatuksen aloituksen toisesta päiväkotipäivästä alkaen.

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan vanhempien tunnekokemus muuttui helpommaksi lapsen toisen varhaiskasvatusviikon jälkeen. Lapsen negatiivinen reaktiivisuus ei vaikuttanut siihen, kuinka vaikeaksi vanhempi koki varhaiskasvatuksen aloituksen erotilanteet. Vanhemmat, joilla oli depressio-oireita, kokivat erotilanteet muita vanhempia vaikeammaksi toisella varhaiskasvatusviikolla. Toisen varhaiskasvatusviikon separaatiotilanteet olivat helpompia niille vanhemmille, jotka kokivat saaneensa varhaiskasvatuksen työntekijältä erityisen paljon tukea erotilanteessa. Tulokset antavat viitteitä siitä, että vanhemman tunnekokemuksen huomioiminen on merkityksellistä, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksen. Erityisen tärkeää on, että sekä lapsen että vanhemman saatavilla on varhaiskasvatuksen ammattilaisten vahva tuki. Tulevaisuudessa olisi tärkeää tutkia tarkemmin varhaiskasvatuksen ammattilaisen tarjoaman tuen merkitystä erityisesti niille vanhemmille, joilla on depressio-oireita. Vanhemman depressio-oireiden yhteyttä varhaiskasvatuksen aloituksen separaatiotilanteisiin olisi tärkeää tutkia tarkemmin myös lapsen näkökulmasta tarkasteltuna.

Avainsanat: varhaiskasvatuksen aloitus, vanhemman depressio-oireet, negatiivinen reaktiivisuus, separaatiotilanteet

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Taaperoikäisen lapsen varhaiskasvatuksen aloitus	6
1.1.1	Lapsen sopeutuminen varhaiskasvatukseen	8
1.1.2	Lapsen temperamentti ja negatiivinen reaktiivisuus	9
1.2	Varhaiskasvatuksen aloitus vanhemman näkökulmasta tarkasteltuna	10
1.2.1	Vanhemman rooli ja mentalisaation merkitys siirtymässä kotoa varhaiskasvatukseen	11
1.2.2	Depressio-oireet pienten lasten vanhemmilla	13
1.3	Varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja vanhempien välinen yhteistyö siirtymävaiheessa kotoa varhaiskasvatukseen	14
1.4	Tutkimuskysymykset	16
2	Menetelmät	19
2.1	Aineisto	19
2.2	Tutkimusmenetelmät	21
2.2.1	Vanhemman depressio-oireet	21
2.2.2	Lapsen negatiivinen reaktiivisuus	21
2.2.3	Vanhemman kokemus separaatiotilanteesta ja saadusta tuesta	22
	Vanhemman erotilanteeseen liittyvä tunnekokemus	22
	Vanhemman kokemus varhaiskasvatuksen työntekijältä saadusta tuesta separaatiotilanteessa	23
2.3	Aineiston käsittely ja tilastolliset menetelmät	24
2.3.1	Vanhemman tunnekokemuksen muutos kolmen viikon aikana	24
2.3.2	Lapsen negatiivisen reaktiivisuuden yhteys vanhemman erotilanteeseen liittyvään tunnekokemukseen	25
2.3.3	Vanhemman masennusoireiden yhteys vanhemman erotilanteeseen liittyvään tunnekokemukseen	25
2.3.4	Separatiotilanteessa saadun tuen yhteys vanhemman tunnekokemukseen	25
3	Tulokset	27
3.1	Taustamuuttujien yhteys vanhemman tunnekokemukseen	27
3.2	Keskeisten tutkimusmuuttujien väliset korrelaatiot	29
3.3	Muutos vanhemman separaatiotilanteeseen liittyvässä tunnekokemuksessa	31
3.4	Vanhemman masennusoireiden yhteys vanhemman tunnekokemukseen	32
3.5	Separatiotilanteessa saadun tuen yhteys vanhemman tunnekokemukseen	33
4	Pohdinta	35

4.1	Muutos vanhemman separaatiolanteisiin liittyvässä tunnekokemuksessa	35
4.2	Lapsen negatiivisen reaktiivisuuden yhteys vanhemman tunnekokemukseen	36
4.3	Vanhemman depressio-oireiden yhteys vanhemman tunnekokemukseen	36
4.4	Varhaiskasvatuksen työntekijältä saatu tuki ja vanhemman tunnekokemus separaatiolanteesta	37
4.5	Tutkimuksen rajoitukset ja vahvuudet	38
4.6	Yhteenveto, tutkimuksen merkitys ja jatkotutkimusehdotukset	40
	Lähteet	42
	Liitteet	51
	Liite 1. Vanhemman kokemus erotilanteesta -kyselylomake	51

1 Johdanto

Siirtyminen varhaiskasvatukseen on yksi lapsuuden merkittävistä sosiaalisista muutostilanteista, mutta tästä huolimatta kyseisestä siirtymävaiheesta ja sen vaikutuksista tiedetään hyvin vähän (White ym., 2020). Varhaiskasvatuksen aloitus on stressaavaa aikaa lapsen lisäksi myös vanhemmalle (Klein ym., 2010) ja herättää vanhemmissa usein epävarmuuksia ja pelkoja (White ym., 2020). Varhaiskasvatuksessa aloittavan lapsen sosiospatiaalissa maailmassa tapahtuvat muutokset ovat intensiivisiä (Revilla ym., 2022), mutta myös vanhemman elämässä tapahtuu suuria muutoksia. Kodin ulkopuolista hoitoa hyödynnetään usein silloin, kun vanhempi palaa lapsen syntymän jälkeen takaisin työelämään.

Vanhempien työelämän tai opiskelun mahdollistaminen kuuluu varhaiskasvatuksen keskeisiin tehtäviin, mutta lain mukaan lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen myös silloin kun se on muuten lapsen edun kannalta tarpeellista (Varhaiskasvatuslaki 540/2018; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022). Varhaiskasvatuslaissa varhaiskasvatus määritellään pedagogisesti painottuneeksi, suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudeksi, jonka järjestämiseen kunnilla on lain velvoite (Varhaiskasvatuslaki 540/2018). Varhaiskasvatusta toteutetaan perhepäivähoitona, ryhmäpäivähoitona sekä päiväkodeissa.

Vuonna 2020 varhaiskasvatukseen osallistui noin 77% suomalaisista 1–6 -vuotiaista lapsista ja jopa 71.6% 2 vuotta täyttäneistä lapsista (Säkkinen & Kuoppala, 2021). Tätä nuorempien lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on selvästi vähäisempää. Vuonna 2020 yksivuotiaista lapsista 36.8% osallistui varhaiskasvatukseen, kun alle yksivuotiaista varhaiskasvatukseen osallistui vain 0.9% (Säkkinen & Kuoppala, 2021).

Kun lasten hoito kodin ulkopuolella alkoi lisääntyä 1960- ja 1970-luvuilla, lisääntyi huoli siitä, miten erossaolo lapsen vanhemmista vaikuttaa lapsen kehitykseen (Ahnert ym., 2004). Pienen lapsen siirtyessä kotoa varhaiskasvatukseen lapsi käy läpi monia ympäristöön ja tunteisiin liittyviä muutoksia, jotka voivat olla vaikeita ja stressaavia (Traum & Moran, 2016).

Varhaiskasvatusympäristössä lapsen täytyy sietää erossaoloa vanhemmistaan, asettua uudenlaiseen ympäristöön ja vieraisiin rutiineihin sekä tottua siihen, että kahdenkeskisiä hetkiä aikuisen kanssa on aiempaa vähemmän (Datler ym., 2012). Useissa tutkimuksissa on havaittu, että siirtyä kotoa varhaiskasvatukseen nostaa erityisesti pienten lasten stressitasoa (Ahnert ym., 2022; Gunnar ym., 1992; Nystad ym., 2021; Vermeer & van IJzendoorn, 2006) sekä aiheuttaa lapselle epävarmuutta ja jopa kokemuksen uhasta (Datler ym., 2012). Lapsen yksilölliseen stressitaipumukseen

varhaiskasvatusympäristössä voi iän lisäksi vaikuttaa lapsen temperamentti (Vermeer & van IJzendoorn, 2006). Varhaiskasvatuksen aloitukseen liittyvän tutkimuksen pääpaino on ollut lapsen kokemuksissa siirtymävaiheeseen liittyen (White ym., 2020).

Vanhemmalle varhaiskasvatuksen aloitukseen liittyvä siirtymävaihe ei ole muutos ainoastaan lapsen hoidon kannalta, vaan vanhempi käy usein läpi myös omaan elämäänsä liittyvää muutosvaihetta siirtyessään kotoa takaisin työelämään. Työssäkäyvät vanhemmat kokevat muita todennäköisemmin työn ja työn ulkopuolisen elämän välistä ristipainetta sekä elämänmuutokseen liittyvää tasapainottelua vanhemman ja työntekijän roolien välillä (Brough ym., 2009; Monk & Hall, 2017). Lapsen elämässä tapahtuvan muutoksen lisäksi vanhemman täytyy siis kohdata myös omiin rooleihinsa liittyviä tunteita ja ajatuksia. Työ- ja perhe-elämän yhdistämiseen liittyvät haasteet voivat muodostaa konfliktin, jolla on vaikutusta myös vanhemman mielenterveydelle (Dinh ym., 2017). Tiedetään, että pienten lasten vanhemmat ovat muita alttiimpia depressio-oireille (Dix & Meunier, 2009; J. S. Feldman ym., 2022), mikä voi lisätä tähän muutostilanteeseen liittyvää kokonaiskuormitusta.

Varhaiskasvatuksen aloitukseen liittyvä muutostilanne tulee hyvin konkreettisesti näkyväksi päivittäisissä eroamisen hetkissä, kun vanhempi jättää lapsensa päiväkotiin. Etenkin pieni lapsi ilmaisee herkästi ahdinkoa esimerkiksi itkulla, silloin kun vanhempi poistuu näköpiiristä (Bowlby, 1969). Näitä eroamisen hetkiä kuvataan tässä pro gradu -tutkielmassa termeillä separaatiotilanne tai erotilanne. Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan lapsen varhaiskasvatuksen aloitusta taaperoikäisen lapsen vanhemman näkökulmasta. Erityisesti ollaan kiinnostuneita siitä, mitkä tekijät vaikuttavat varhaiskasvatuksen aloituksen separaatiotilanteista heräävään vanhemman tunnekokemukseen. Tilanteiden kuormittavuuteen vaikuttaa moni tekijä, joista tässä pro gradu -tutkimuksessa keskiöön on nostettu lapsen temperamentin, vanhemman depressio-oireiden sekä varhaiskasvatuksen työntekijöiden tuen merkitys vanhemman tunnekokemukselle.

1.1 Taaperoikäisen lapsen varhaiskasvatuksen aloitus

Suomalaisista 1–6 -vuotiaista lapsista noin 77% ja 2 vuotta täyttäneistä lapsista 71.6% osallistui varhaiskasvatukseen vuonna 2020 (Säkkinen & Kuoppala, 2021). Alle 2-vuotiaiden lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen oli muita ikäryhmiä vähäisempää. Yksivuotiaista lapsista 36.8% ja alle 1-vuotiaista vain 0.9% osallistui varhaiskasvatukseen (Säkkinen & Kuoppala, 2021). Osittain tätä saattaa selittää esimerkiksi Suomen perhevapaajärjestelmä ja siihen liittyvät etuudet, kuten äitiys- ja vanhempainraha sekä kotihoidon tuki, jotka tuovat taloudellista helpotusta toisen vanhemman hoitaessa lasta kotona (Räsänen ym., 2019). Etenkin alle 2-vuotiaan lapsen hoitamista

kotona perustellaan vanhemman työelämään liittyvien ja taloudellisten seikkojen lisäksi myös esimerkiksi lapsen kasvun ja kehityksen turvaamisella tai vanhemman ja lapsen välisen kiintymyssuhteen merkityksellä sekä sillä, että lapsi on vielä liian nuori kodin ulkopuoliseen hoitoon (Hietamäki ym., 2018).

Lapsen ikään liittyvä huoli on perusteltavissa taaperoikäisen lapsen psykososiaalisen kehityksen vaiheella, jossa lapsen itsesäätely on vielä vahvasti aikuisen tuen varassa. Päiväkodissa lapselta vaaditaan kykyä sovittaa oma toimintansa päivittäisiin rutiineihin sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen vaatimuksiin, mikä vaatii lapselta paljon säätelykykyä (Suhonen ym., 2018). Ensimmäisen elinvuotensa aikana lapsen tunnesäätely on vielä hyvin riippuvainen lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutuksesta, eli siitä miten vanhempi lukee lapsessa viriäviä tunnereaktioita ja reagoi niihin (Fonagy, 2002). Negatiivisten tunteiden sietämisen ja säätelyn oppiminen on tämän ikävaiheen keskeinen kehitystehtävä (Kopp, 1989). Varhaiskasvatuksen aloituksessa lapsi on erityisen riippuvainen vanhemman emotionaalisesta tuesta ja kyvystä virittäytyä lapsen tarpeisiin. Pienet lapset seuraavat herkästi vanhemman emotionaalisia vaihteluita erityisesti tuntiessaan olonsa epävarmaksi ja haavoittuvaksi (Klein ym., 2010), jolloin vanhemman kyky tiedostaa ja säädellä omia tunteitaan palvelee myös lapsen tarpeita. Kun vanhempi pystyy näissä tilanteissa vastaamaan lapsen tarpeisiin, se edistää lapsen ja vanhemman tunnetasolla tapahtuvaa kiintymistä (Ahonen ym., 2015).

Lapsen erotilanteeseen liittyvä ahdistuneisuus voi suuntautua ulospäin esimerkiksi itkuna tai näyttäytyä sisäänpäin kääntyneenä vetäytymisenä (Jacobson & Wille, 1984). Lapsen ikä ja kehitysvaihe voivat vaikuttaa siihen, miten voimakkaasti lapsi reagoi erotilanteessa. Joissakin tutkimuksissa vanhemmat ovat kokeneet varhaiskasvatuksen transitiovaiheen helpommaksi silloin, kun lapsi on ollut alle 12 kuukauden ikäinen (Swartz ym., 2016). Erotilanteisiin liittyvä ahdistuneisuus näkyikin todennäköisesti voimakkaammin hieman tätä vanhemmilla lapsilla. Lapset alkavat reagoida ilmaisemalla ahdistusta lyhyisiin eroihin vanhemmasta jo 9–12 kuukauden iässä, mutta tämä reagointi on voimakkaimmillaan 15–18 kuukauden iässä ja alkaa tämän jälkeen vähentyä (Jacobson & Wille, 1984). Lapsen kasvaessa kommunikaatiokyky kehittyä ja mahdollistaa yhteisen ymmärryksen, lisäten lapsen luottamusta lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen, ja täten parantaa lapsen kykyä sietää erotilanteita paremmin (Ainsworth, 1989). Tällöinkin lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus on avainasemassa. Separaatiotilanteeseen liittyvän ahdistuneisuuden vähentymisen on lisäksi ehdotettu olevan yhteydessä lapsen lisääntyneeseen kognitiiviseen kapasiteettiin, jolloin lapsi pystyy paremmin käsittelemään tilannetta ja pitämään yllä tietoa siitä, että vanhempi tulee takaisin (Jacobson & Wille, 1984). Pienemmän

lapsen sosiaaliset taidot ja itsesääätelykyky ovat vielä kehittymässä, mikä saattaa osittain lisätä pienempien lasten stressialttiutta (Dettling ym., 1999).

1.1.1 Lapsen sopeutuminen varhaiskasvatukseen

Pienten, taaperoikäisten lasten kodin ulkopuoliseen hoitoon liittyvässä tutkimuksessa on nostettu esiin huolta erityisesti päivähoitoympäristön kuormitustekijöistä ja niiden pitkäkestoista vaikutuksista pienten lasten hyvinvoinnille (Ahnert ym., 2004; Nystad ym., 2021). Lapsen sopeutumista päivähoitoon on tutkittu pääasiassa lapsen stressin näkökulmasta. Pienen lapsen stressijärjestelmä on erityisen herkkä tilanteille, joissa lapsi joutuu eroon vanhemmistaan tai jotka uhkaavat lapsen ja vanhemman välistä suhdetta (Ahnert ym., 2022). Varhaiskasvatuksen aloituksen toistuvissa erotilanteissa lapsi joutuu hyvästelemään vanhempansa päivittäin. Lapsen stressitasoa päivähoiton aloitukseen liittyen on tutkittu mittaamalla lapsen kortisolitasoja päivähoitopäivän aikana (Ahnert ym., 2022; Dettling ym., 1999; Reunamo ym., 2012; Sajaniemi ym., 2011; Tervahartiala ym., 2021; Vermeer & van IJzendoorn, 2006).

Kortisoli on hormoni, jonka erittyminen liittyy usein erilaisiin stressitekijöihin (Watamura ym., 2003). Kortisolituotanto liittyy lapsen stressireaktion kannalta keskeisen hypotalamus-aivolisäkelisämunuaiskuori-akselin (HPA-akseli) toimintaan (Ahnert ym., 2022). HPA-akseli tuottaa kortisolia silloin, kun ihminen altistuu psykologiselle tai fysiologiselle stressille (Tervahartiala ym., 2020). Kortisolitasojen nousua on havaittu erityisesti päivähoiton aloituksessa, kun lapsi on jäänyt päivähoitoon ensimmäisiä kertoja ilman vanhempansa (Ahnert ym., 2004). Samassa tutkimuksessa havaittiin lapsen stressitasojen pysyvän korkealla vielä yhdeksän päivää varhaiskasvatuksen aloituksen jälkeen. Viimeaikaisessa tutkimuksessa kortisolitasojen nousua on havaittu myös kotihoidossa olevilla ikäverrokeilla, joilla kortisolitasojen on havaittu olevan jopa päivähoitossa olevia lapsia korkeampi (Tervahartiala ym., 2020, 2021). Päivähoitoon sopeutumista on tärkeää tarkastella myös muunlaisilla mittareilla. Lapsen korkeampi kuormittuneisuus voi näyttäytyä erotilanteissa myös voimakkaampina tunneilmaisuuksina. Kortisolitasoilla on havaittu olevan yhteys siihen, kuinka paljon lapsi ilmaisee surua ja ärtyneisyyttä esimerkiksi itkemällä tai takertumalla aikuiseen (Klein ym., 2010).

Lapsen sopeutumista kodin ulkopuoliseen hoitoon on tarkasteltu myös lapsen käyttäytymisen ja lapsessa viriävien tunnetilojen kautta. Ensimmäisen neljän päivähoitokuukauden aikana lasten negatiivisten tunnetilojen on havaittu jonkin verran vähenevän ja vuorovaikutuksen ikätovereiden kanssa lisääntyvän (Datler ym., 2012). Keskisen ja Hopearuoho-Saajalan (2000) tutkimuksessa tutkittiin lapsen sopeutumista päivähoitoon äitien arvioihin pohjautuvalla kyselylomakkeella.

Tutkimuksessa havaittiin, että äitien arvioiden mukaan lapset sopeutuivat varhaiskasvatukseen suunnilleen 1.5 viikon kuluessa. Revillan ja muiden (2022) tutkimuksessa havaittiin, että suurin osa tutkimukseen osallistuneista lapsista itki eniten ensimmäisten varhaiskasvatuspäivien aikana. Ahnertin ja muiden (2004) tutkimuksessa lapsilla havaittiin eniten negatiivisia tunnetiloja varhaiskasvatuksen ensimmäisenä päivänä, jonka jälkeen ne alkoivat vähenemään jo ensimmäisten kahden viikon aikana. Kun lapsen kokemus erotilanteista lisääntyy, myös tilanteisiin liittyvät selviytymiskeinot kehittyvät, mikä voi osaltaan helpottaa tulevia separaatiotilanteita (Jacobson & Wille, 1984).

1.1.2 Lapsen temperamentti ja negatiivinen reaktiivisuus

Temperamentilla on havaittu olevan vaikutusta lapsen stressitasoihin varhaiskasvatuksen aloituksessa (Geoffroy ym., 2006; Tervahartiala ym., 2021). Temperamentilla tarkoitetaan yksilöllisiä tunteiden, aktiivisuuden ja itsesäätelyn eroja (Berger, 2020), jotka vaikuttavat siihen, miten ihminen havainnoi ympäristöään ja reagoi siihen (Rothbart ym., 1994).

Temperamenttipiirteitä voidaan mitata jo sikiöaikana, ja ne ovat nähtävillä välittömästi syntymän jälkeen (Rothbart, 2007). Temperamentin tutkimuksella on pitkä historia kehityspsykologiassa (Zeanah & Fox, 2004) ja sitä on määritelty monenlaisilla malleilla. Haasteena tutkimuksessa on ollut tutkijoiden taipumus kuvata samankaltaisia temperamenttirakenteita erilaisilla nimityksillä (Rothbart ym., 2000).

Thomas ja Chess ovat jakaneet temperamentin yhdeksään dimensioon ja niiden ääripäitä kuvastaviin kolmeen temperamenttityyppiin, joita ovat ”vaikea”, ”helppo” ja ”hitaasti lämpenevä” (Zeanah & Fox, 2004). Rothbartin ja Derryberryn (1981) määritelmässä temperamenttia kuvataan yksilöllisinä eroina itsesäätelyssä ja reaktiivisuudessa. Thomasin ja Chessin määritelmässä vaikea temperamentti ilmenee matalana sopeutumiskykyinä, dominoivasti negatiivisena mielialana, matalana lähestymiskäyttäytymisenä ja voimakkaana uusien asioiden välttämisenä (Zeanah & Fox, 2004). Kyseinen määritelmä on lähellä Rothbartin ja Derryberryn (1981) määritelmää negatiivisesta reaktiivisuudesta. Rothbart ja Derryberry (1981) tarkoittavat reaktiivisuudella sekä käyttäytymisen tason että psykologisen järjestelmän herkkyyttä, reagoivuutta tai kiihtyvyyttä. Negatiiviseen reaktiivisuuteen sisältyy surullisuus, pelko, vihaisuus ja rajojen asettamiseen liittyvä turhautuminen sekä hidas palautuminen hätäannuksesta tai yleinen kiihtyneisyys (Rothbart, 2011).

Molemmissa teorioissa tunnistetaan näiden erojen biologinen pohja, mutta Rothbart on nostanut mukaan myös varhaislapsuuden ympäristön vaikutuksen (Zeanah & Fox, 2004). Hänen mukaansa temperamenttieroihin vaikuttaa yksilön perimä, kypsyminen ja kokemukset, jotka muodostavat

persoonallisuuden ytimen (Rothbart, 1986; Rothbart ym., 2000). Rothbartin ja Derryberryn (1981) mallissa reaktiivisuus kuvastaa temperamentin biologista tasoa. Itsesäätely liittyy reaktiivisuutta säätelevään käyttäytymisen tasoon, johon sisältyy myös Thomasin ja Chessin mallissa mainittu lähestymis- ja välttämiskäyttäytyminen. Tämän tutkielman pohjana käytän Rothbartin ja Derryberryn (1981) temperamenttimallia.

Eri tutkimuksissa on saatu hieman erilaisia tuloksia siitä, mitkä temperamenttipiirteet vaikuttavat lapsen stressitasoon varhaiskasvatuksen aloituksessa. Tutkimuksissa on havaittu, että lapsen temperamenttipiirteistä ujous ja emotionaalisuus ovat negatiivisesti yhteydessä lapsen hyvinvointiin päiväkotiympäristössä (Fukkink, 2022; van Trijp ym., 2021). Geoffroy ja muiden (2006) tutkimuksessa negatiivisella reaktiivisuudella oli yhteys korkeisiin stressihormonitasoihin päivähoidossa, mutta tutkimuksissa on saatu myös vastakkaisia tuloksia. Tervahartialan ja muiden (2021) tutkimuksessa negatiivinen reaktiivisuus ei ollut yhteydessä lapsen stressitasoon.

Temperamenttierot ovat nähtävissä myös reaktioiden intensiivisyydessä tai siinä, kuinka nopeasti lapsen negatiivinen reaktio viriää (Rothbart & Derryberry, 1981). On mahdollista, että korkeampi negatiivinen reaktiivisuus on yhteydessä lapsen heikompaan kykyyn säädellä stressireaktioitaan käyttäytymisen tasolla, minkä vuoksi lapsi on herkempi päivän aikana vastaan tuleville haasteille (Dougherty ym., 2013). Käyttäytymisen tasolla näyttäytyvä reagointi vaikuttaa todennäköisesti myös siihen, miten vanhempi kokee erotilanteet. Lapsen negatiivisen reaktiivisuuden on havaittu tutkimuksissa olevan yhteydessä vanhemman korkeampaan stressiin (Andreadakis ym., 2020; Pesonen ym., 2008). Pesosen (2008) ja muiden tutkimuksessa saatiin näyttöä siitä, että vanhemman stressi vaikuttaisi ennemminkin lapsen temperamenttiin. Tutkimustulos on linjassa Rothbartin näkemyksen kanssa, jonka mukaan varhaislapsuuden ympäristöllä on vaikutusta lapsen temperamenttiin ja lapsen temperamentilla ympäristöön.

1.2 Varhaiskasvatuksen aloitus vanhemman näkökulmasta tarkasteltuna

Kun lapsi siirtyy kotihoidosta varhaiskasvatukseen, myös vanhempi käy läpi muutoksia elämässä ja elinympäristössään. Vanhemman on sopeuduttava samalla omassa elämässään tapahtuviin muutoksiin, mutta myös kannateltava lasta muutosvaiheen yli. Whiten ja muiden (2020) tutkimuksessa vanhemmat kokivat, että heidän täytyy esittää olevansa iloisia ("put on a brave face"), jotta lapsen asettuminen uuteen varhaiskasvatukseen ympäristöön mahdollistuisi. Tiedetään kuitenkin, että myös vanhempi voi kokea ahdistusta luovuttaessaan lapsensa muiden ihmisten hoidettavaksi.

Erityisesti äitien separaatioahdistuneisuutta on tutkittu jonkin verran. Äitien separaatioahdistuneisuudella tarkoitetaan epämurkavaa tunnetilaa, joka liittyy erossaoloon omasta lapsesta (Guedes ym., 2021) ja ilmenee esimerkiksi vanhemman huolen, surun tai syyllisyyden kokemuksina (Hock & Schirtzinger, 1992). Äidin separaatioahdistuneisuuden ilmenemiseen voi vaikuttaa monenlaiset tilannetekijät (Hock ym., 1989), kuten ympäristön arvot ja normit liittyen siihen, kuinka hyväksyttävänä lapsen ja äidin erossa oloa pidetään (Hock, 1980) sekä äidin oma suhtautuminen äitiyteen ja työssä käymiseen (Hock, 1978). Tutkimuksissa on havaittu, että separaatioahdistuneisuutta esiintyy myös isillä (Deater-Deckard ym., 1994; Taubman – Ben-Ari, 2022; Wille, 1998), joskin tuoretta tutkimusta aiheeseen liittyen on tehty vain vähän ja tutkimus on painottunut vertailuun äitien ja isien separaatioahdistuneisuuden välillä. Sekä äitien että isien korkeamman eroahdistuneisuuden on todettu olevan yhteydessä esimerkiksi perinteisempiin arvoihin sukupuoliroolien ja lapsen kasvatuksen suhteen (Deater-Deckard ym., 1994; Hock & Schirtzinger, 1992). Willen (1998) pitkittäistutkimuksessa havaittiin, että isät, jotka omaksuivat vahvan huolehtijan roolin suhteessa lapseen, kokivat enemmän separaatioahdistuneisuutta.

1.2.1 Vanhemman rooli ja mentalisaation merkitys siirtymässä kotoa varhaiskasvatukseen

Elämässä tapahtuvan muutoksen lisäksi ympäristön odotukset voivat lisätä vanhemman kuormitusta, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksen. Erityisesti pienten lasten päivähoidon aloitukseen liittyy sosiaalisia, poliittisia, taloudellisia ja ideologisia ulottuvuuksia (Bark ym., 2016). Toisille vanhemmille taloudellinen tilanne voi aiheuttaa sen, että työelämään siirtyminen on välttämätöntä (White ym., 2020), jolloin pienen lapsen päivähoidon aloitus ei välttämättä ole vanhempien oma valinta. Perhevapaakyselyyn vastanneista äideistä jopa yhdeksän kymmenestä hoitaisi lastaan kotona kolmevuotiaaksi asti, jos päätökseen ei vaikuttaisi toimeentulo, mahdollisuudet työelämässä tai muiden ihmisten mielipiteet (Närvi, 2017). Whiten ja muiden (2020) case-tutkimuksessa havaittiin, että vanhemmat suhtautuivat muutokseen epävarmemmin silloin, jos he eivät voineet vaikuttaa päivähoidon aloituksen ajoitukseen ja tahtiin. Swartzin ja muiden (2016) tutkimuksessa vanhemmat kuvasivat muutostilanteen helpommaksi silloin, kun heillä oli mahdollisuus vaikuttaa päivähoidon aloitukseen liittyviin käytännön asioihin.

Pienten lasten kohdalla äidin palaaminen töihin on usein syy sille, miksi lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa (White ym., 2020). Tällöin transitiovaihe on myös äidille tilanne, johon liittyy ihmissuhteisiin, fyysiseen ympäristöön, odotuksiin ja rutiineihin sekä erityisesti äidin ja lapsen väliseen suhteeseen liittyviä muutoksia (Monk & Hall, 2017). Aikuisten tunteista päivähoidon

aloitukseen liittyen ja niiden vaikutuksista lapsen hyvinvointiin varhaiskasvatuksessa tiedetään vain vähän (White ym., 2020). Ahnertin ja muiden (2022) tutkimuksessa havaittiin, että äidin päivähoiton aloitukseen liittyvän huolen ilmeneminen ennen lapsen siirtymää varhaiskasvatukseen oli yhteydessä lapsen matalampaan stressitasoon. Suuntaamalla ajatukset tulevaan siirtymään, vanhemman on mahdollista pohtia ennakolta, miten lapsi suhtautuu muutokseen, mutta myös valmistautua itsessä tapahtuviin tunnereaktioihin. Samassa tutkimuksessa havaittiin, että 2 kuukautta aloituksen jälkeen ilmenevä vanhemman huoli oli yhteydessä lapsen korkeampaan stressitasoon päivähoitossa (Ahnert ym., 2022). Muutostilanteeseen liittyvä pitkittynyt huoli on riskitekijä sekä lapsen että vanhemman hyvinvoinnille.

Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus on keskeistä lapsen varhaiskasvatukseen sopeutumisen kannalta ja tässä vanhemmalla on tärkeä rooli. Lapsi tuo uuteen varhaiskasvatukseen ympäristöön mukanaan kokemuksensa vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteestaan vanhempaansa, minkä lisäksi tässä lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutussuhteessa linkitetään yhteen kokemukset kotiympäristöstä ja uudesta sosiaalisesta ympäristöstä (Karikoski & Tiilikka, 2020; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022). Vanhemman kyky ymmärtää lapsensa mieltä toimii välittäjänä, jonka kautta kiintymyssuhteen turvallisuus vaikuttaa lapsen käsitykseen itsestä ja suhteistaan muihin ihmisiin (Kelly ym., 2005).

Stressaavat ja emotionaalisesti virittyneet tilanteet voivat kuitenkin heikentää mentalisaatiota (Bark ym., 2016) ja tällöin heikentää myös vanhemman mahdollisuutta olla lapsensa tukena. Mentalisaatiolla tarkoitetaan ihmisen kykyä pohtia omia ja toisen ihmisen mentaalisia tiloja tiedostaen kuitenkin sen, että emme voi täysin ymmärtää toisen ihmisen mieltä (Fonagy, 2008; Pajulo ym., 2015). Reflektiivinen toiminta voidaan mieltää mentalisaatiolle rinnakkaiseksi termiksi, jolla kuvataan ihmisen kykyä ymmärtää omaa ja muiden toimintaa niiden taustalla olevien mentaalisten tilojen ja aikomusten valossa (Slade, 2005).

Vanhemman mentalisaatiokyky hyödyttää sekä lasta että vanhempaa varhaiskasvatuksen aloitukseen liittyvissä separaatiotilanteissa. Hyvä mentalisaatiokyky mahdollistaa erityisesti omien tunnetilojen säätelyn, mutta sillä on vaikutusta myös siihen, minkälaisessa vuorovaikutuksessa vanhempi on lapsensa kanssa (Pajulo ym., 2015). Mentalisaatiokyky on tarpeen vanhemman omien tunnetilojen ja kokemusten käsittelyssä muutoksen aikana. Vanhemmilla on monenlaisia odotuksia, mutta myös epävarmuuksia ja pelkoja varhaiskasvatuksen aloitukseen liittyen, ja narratiiveissa toistuu vanhempien tarve emotionaaliselle tuelle transitiovaiheessa (White ym., 2020). Tiedetään, että kuormituksen lisääntyessä riski erilaisiin mielenterveyden ongelmiin kasvaa.

1.2.2 Depressio-oireet pienten lasten vanhemmilla

Pienten lasten vanhemmilla on muuta aikuisväestöä suurempi alttius depressio-oireille (Dix & Meunier, 2009; J. S. Feldman ym., 2022). Depressiolla tarkoitetaan masennustilaa ja se ilmenee muutoksina ihmisen tunne-elämässä, ajattelussa ja toimintakyvyssä sekä joskus myös kehollisina oireina (Rovasalo, 2022). Depressio on Suomessa yksi suurimmista kansanterveysongelmista, josta kärsii suunnilleen 5–7 % suomalaisista aikuisista (Isometsä, 2021). Depression keskeisimpiin oireisiin kuuluu masentuneen mielialan lisäksi mielihyvän ja kiinnostuksen kokemusten väheneminen, jotka varsinaisessa masennustilassa kestävät vähintään kahden viikon ajan (Rovasalo, 2022). Masennus voidaan nähdä monen tekijän lopputuloksena, jonka laukaisijana voi toimia myös ajankohtaiset kuormittavat elämänmuutokset (Isometsä, 2021). Lapsen syntymä on yksi aikuisiän suurista elämänmuutoksista, jonka yhteydessä ilmenevää masennusoireilua on tutkittu paljon. Synnytyksen jälkeinen masennus on masennustila, joka alkaa kuuden viikon kuluessa synnytyksestä, ja siihen sairastuu jopa 10%–20% naisista (Hertzberg, 2022). Iseistä 8%–10% sairastuu raskaudenaikaiseen tai synnytyksen jälkeiseen masennukseen (Hertzberg, 2022).

Erityisesti vauvojen ja taaperoiden äidit voivat kärsiä muita todennäköisemmin masennusoireilusta. (Dix & Meunier, 2009; J. S. Feldman ym., 2022). Synnytyksen jälkeinen masennus saattaa osittain selittää pienten lasten äitien korkeampaa masennusriskiä. Isät kärsivät masennuksesta muita miehiä todennäköisemmin, mutta kuitenkin äitejä vähemmän (J. S. Feldman ym., 2022). Garfieldin ja muiden (2014) tutkimuksessa masennusoireilua esiintyi 5–10 prosentilla iseistä, ja ensimmäistä kertaa isäksi tulleilla masennusoireiden määrä lisääntyi ensimmäisen viiden vuoden aikana keskimäärin 68%. Pienten lasten vanhempien ahdistus-, stressi- ja masennusoireet ovat lisääntyneet myös koronapandemian aikana (Shum ym., 2021).

Vanhempien depressio-oireiden yhteyttä lapsen kehitykseen on tutkittu pääasiassa äitien osalta (J. S. Feldman ym., 2022). Vanhemman depressio-oireilu voi vaikuttaa lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen ja kiintymyssuhteen kehittymiseen sekä lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin (Danielsdóttir & Ingudóttir, 2020). Äidin masennuksella on todettu olevan yhteys myös lapsen lisääntyneisiin käyttäytymisen haasteisiin (Charrois ym., 2020; Giles ym., 2011; Lee, 2006). Esimerkiksi 15–24 kuukauden ikäisten lasten äideillä ilmenevällä masennuksella on havaittu yhteys lapsella 48 kuukauden iässä ilmeneviin toiminnanohjauksen haasteisiin, mutta tähän yhteyteen on vaikuttanut äidin vuorovaikutustyyli lapsensa kanssa (Gueron-Sela ym., 2018). Isien mielenterveyden ongelmat vaikuttavat lapsen käyttäytymisen ja emotionaalisen tason haasteisiin yhtä lailla kuin äitienkin (Ramchandani & Psychogiou, 2009). Feldmanin ja muiden (2022)

tutkimuksessa isän masennuksella havaittiin olevan yhteys lapsen ulospäin suuntautuviin käyttäytymisen haasteisiin, mutta äidin depressio-oireilla oli tätä yhteyttä moderoiva vaikutus.

Yhteyttä lapsen käyttäytymisen ja tunne-elämän haasteiden ja vanhemman depressio-oireiden välillä on selitetty esimerkiksi sillä, että masentuneet vanhemmat mallintavat lapselleen herkemmin negatiivisia tunnereaktioita ja ärsyyntyneisyyttä (J. S. Feldman ym., 2022). Lisäksi masennus voi vaikuttaa vanhemman kykyyn vastata lapsen sosiaalisiin ja emotionaalisiin tarpeisiin (Gueron-Sela ym., 2018). Masentunut vanhempi mallintaa muita vanhempia todennäköisemmin lapselleen vähemmän positiivisia tunnetiloja ja ongelmanratkaisukykyä, millä voi olla vaikutusta lapsen tunnesäätelytaitoihin (J. S. Feldman ym., 2022). Depressio-oireet voivat myös vähentää lapsen liittyviä tavoitteita, lisätä negatiivisia ajatuksia lapseen ja vanhemmuuteen liittyen sekä vähentää vanhemman positiivisia tunnetiloja ja lisätä negatiivisia tunnetiloja (Dix & Meunier, 2009). Yhdessä tutkimuksessa on havaittu, että vanhemmat, joilla oli masennusoireita, kokivat varhaiskasvatuksen aloituksen vaikeaksi muita vanhempia todennäköisemmin (Swartz ym., 2016). Mielenterveyden ongelmilla voi olla vaikutusta siihen miten vanhempi kokee lapsensa toiminnan (Dix & Meunier, 2009). Tutkimuksissa on myös havaittu, että masentuneiden äitien lapsille tarjottu laadukas varhaiskasvatus varhaisina elinvuosina on yhteydessä vähäisempiin käyttäytymisen haasteisiin myöhemmin lapsuudessa (Charrois ym., 2020).

1.3 Varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja vanhempien välinen yhteistyö siirtymävaiheessa kotoa varhaiskasvatukseen

Varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on keskeinen rooli lapsen asettumisessa varhaiskasvatukseen (Dánielsdóttir & Ingudóttir, 2020; Revilla ym., 2022; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022). Kasvattajan ja vanhemman välinen dialogi voi lisätä selkeyden ja turvallisuuden tunnetta vanhemmalle etenkin silloin, jos varhaiskasvatuksen aloitukseen liittyvät asiat herättävät vanhemmassa negatiivisia tunteita (White ym., 2020). Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja perheen välillä on keskeinen osa suomalaista varhaiskasvatusta ja erityisesti siihen liittyviä transiiovaiheita (Dánielsdóttir & Ingudóttir, 2020). Varhaiskasvatuksen aloitusta on kuitenkin tutkittu Suomessa vähemmän kuin esimerkiksi koulun aloitusta, eikä pienten lasten päivähoidon aloitusta ole huomioitu varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmassa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet) samalla tavalla kuin siirtymä päivähoidosta kouluun (Rutanen & Laaksonen, 2020; White ym., 2020).

Vanhempien ja kasvatushenkilöstön välinen yhteistyö nähdään keskeisenä tekijänä lapsen siirtymäprosessien muodostaman jatkumon kannalta ja se tukee jatkuvuutta ja turvallisuutta lapsen

elämässä (Karikoski & Tiilikka, 2020; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022). Tätä yhteyttä tuetaan varhaiskasvatuksen aloituksessa esimerkiksi tutustumisjakson aikana, jolloin varhaiskasvatuksen työntekijä tutustuu lapseen ja perheeseen joko varhaiskasvatusympäristössä tai joissakin tapauksissa perheen kotiympäristössä (White ym., 2020). Suomessa varhaiskasvatuksen aloitus toteutetaan aluksi vanhemman kanssa tutustuen sopeutumisjaksolla, jonka pituus on yleensä 1–2 viikkoa riippuen lapsen iästä ja yksilöllisistä tarpeista (Danielsdóttir & Ingudóttir, 2020).

Vanhempien ja varhaiskasvattajien väliseen suhteeseen on perusteltua käyttää aikaa. On havaittu, että vanhemman ja varhaiskasvattajan positiivinen vuorovaikutussuhde vaikuttaa positiivisesti lapsen ja kasvattajan väliseen suhteeseen ja on yhteydessä supportiivisempaan ja sensitiivisempään suhteeseen myös lapsen ja vanhemman välillä (Owen ym., 2000). Perheen ja uusien hoitajien välinen positiivinen vuorovaikutus siirtymävaiheessa voi parhaimmillaan tukea lapsen turvallisuuden tunnetta ja uusia sosiaalisia suhteita (Nystad ym., 2021). Lisäksi varhaiskasvatuksen aloituksessa tarjotulla vahvalla tuella voi olla myönteinen vaikutus vanhemman osallistumiseen vielä lapsen siirtyessä kouluun, mikä tukee myös lapsen myöhempää oppimista (Schulting ym., 2005).

Työntekijöiden tarjoaman hoivan laadulla on merkittävä vaikutus myös lapsen stressitasoon varhaiskasvatuksen aloituksessa (Klette & Killén, 2019; Vermeer & van IJzendoorn, 2006). Pieni lapsi tarvitsee vielä paljon aikuisen apua tunnesäätelyssä pärjätäkseen emotionaalisen kuormituksen kanssa. Varhaiseen hoivaan liittyvillä negatiivisilla kokemuksilla on vaikutusta lapsen stressijärjestelmään, jolla on riski ylikuormittua, jos lapsi jää ilman riittävää hoivaa (Ahnert ym., 2021; Klette & Killén, 2019). Sensitiivinen, yksilölliset piirteet huomioiva aikuisen tarjoama säätelytuki varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa on keskeistä lapsen kehityksen tukemiseksi (Suhonen ym., 2018) ja erityisen tärkeää voimakkaasti reagoivien lasten stressin säätelyn kannalta (Ahnert ym., 2021). Pysyvien kasvattajien tarjoama lämmin, sensitiivinen ja empaattinen huomiointi auttaa vähentämään lapsen erotilanteisiin liittyvää stressiä (Ahnert ym., 2004, 2022; Gunnar ym., 1992), mutta lämmin kiintymyssuhde ja lapsen tunnetilojen suhteen responsiiviset varhaiskasvatuksen ammattilaiset tukevat myös lapsen kasvua sosiaalisesti pärjääväksi, oppivaksi ihmiseksi (Tayler, 2015). Lapsen kyky säädellä stressiä vaikuttaa myös esimerkiksi lapsen kielellisiin ja kognitiivisiin taitoihin (Suhonen ym., 2018).

Varhaiskasvatuksen tarjoaman hoivan laadulla on keskeinen merkitys vanhemman tunnekokemukselle. Aiempien tutkimusten valossa tiedetään, että päivähoidon laadulla on merkitystä esimerkiksi sille, kuinka paljon äiti kokee erotilanteeseen liittyvää ahdistusta (McBride,

1990). Separaatiotilanteet tapahtuvat yleensä aamuisin, jolloin varhaiskasvattajien on otettava vastaan useita lapsia (Traum & Moran, 2016). Tilanne saattaa siis olla varhaiskasvatuksen työntekijällekin monella tapaa kuormittava, millä voi olla vaikutusta kasvattajan mahdollisuuksiin huomioida yksittäistä lasta. Swatzin (2016) ja muiden tutkimuksessa havaittiin, että vanhemmat kokivat enemmän huolta, jos varhaiskasvatuksen työntekijä ei yrittänyt aktiivisesti saada lapsen huomiota separaatiotilanteissa. Varhaiskasvatuksen työntekijän toiminta separaatiotilanteissa ei siis ole aivan yhdentekevää. Vanhempien ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden välisellä kommunikaatiolla on tärkeä merkitys luottamussuhteen muodostumisessa ja sillä on vaikutusta siihen minkälaiseksi myös lapsen varhaiskasvatuksen aloitukseen liittyvät kokemukset muotoutuvat (Drugli & Undheim, 2012; Rutanen & Laaksonen, 2020).

1.4 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli saada lisää tietoa vanhemman kokemuksesta varhaiskasvatuksen aloitukseen liittyvistä separaatiotilanteista. Tutkimuksessa tarkasteltiin vanhemman erotilanteeseen liittyvää tunnekokemusta ensimmäisten kolmen varhaiskasvatusviikon aikana. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin miten lapsen temperamentti, vanhemman masennusoireet ja vanhemman kokemus varhaiskasvattajalta saadusta tuesta ovat yhteydessä vanhemman separaatiotilanteeseen liittyvään tunnekokemukseen. Vanhemman kokemuksia päivähoiton aloituksesta on tarkasteltu hyvin vähän ja aiempi tutkimus on ollut laadullisesti painottunutta. Vanhemman masennusoireiden yhteydestä vanhemman kokemukseen päivähoiton aloituksesta on tiettävästi tehty vain yksi aiempi tutkimus, jossa tutkimusasetelma on poikennut tämän tutkimuksen asetelmasta monilta osin. Tämä tutkimus on tiettävästi ensimmäinen, jossa vanhemman masennusoireita on mitattu lyhyellä aikavälillä ennen lapsen päivähoiton aloitusta ja vanhemman kokemusta separaatiotilanteista on mitattu välittömästi tilanteiden jälkeen useammassa tarkastelupisteessä.

Tutkimuskysymykset olivat:

1. Muuttuuko vanhemman tunnekokemus erotilanteesta ensimmäisen kolmen viikon aikana? Nouseeko myönteisten tunteiden määrä ja laskeeko negatiivisten tunteiden määrä?

Hypoteesina oli, että vanhemman positiiviset tunteet erokokemukseen liittyen lisääntyvät ja negatiiviset tunteet vähenevät kolmen viikon aikana. Lapsen varhaiskasvatukseen sopeutumiseen liittyvä tutkimus on painottunut useamman kuukauden mittaisiin tarkastelujaksoihin, joissa transiiovaihetta on tarkasteltu lapsen näkökulmasta käsin. Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että lapsen negatiivisten tunnetilojen esiintyminen vähenee, kun varhaiskasvatuksen aloituksesta

kuluu aikaa (Ahnert ym., 2004; Drugli & Undheim, 2012). Vanhempien ajallinen arvio lapsen sopeutumisesta päivähoitoon on yhdessä aiemmassa tutkimuksessa ollut keskimäärin 1,5 viikkoa (Keskinen & Hopearuoho-Saajala, 2022) ja toisessa tutkimuksessa lapsen negatiivisten tunnetilojen on havaittu vähenevän ensimmäisten 9 päivän aikana (Ahnert ym., 2004). Lapsen negatiivisten tunnetilojen vähenemisen voidaan olettaa tekevän separaatiotilanteista jossain määrin helpompia.

2. Onko lapsen negatiivinen reaktiivisuus yhteydessä vanhemman kokemukseen erotilanteen helppoudesta tai vaikeudesta?

Toisena hypoteesina oli, että lapsen korkeampi negatiivinen reaktiivisuus on yhteydessä vanhemman kokemukseen siten, että vanhempi kokee erotilanteet vaikeampina. Aiemman tutkimustiedon osalta tiedetään, että varhaiskasvatuksen aloitus on stressaava kokemus lapselle, ja joissakin tutkimuksissa negatiivisella reaktiivisuudella on havaittu yhteys lapsen stressiin päivähoiton aloituksessa (Geoffroy ym., 2006). Lapsen negatiivisella reaktiivisuudella on havaittu olevan yhteys myös vanhemman kokemaan stressiin (Andreadakis ym., 2020).

3. Onko vanhemman masennusoireilla merkitystä suhteessa vanhemman kokemukseen erotilanteen helppoudesta tai vaikeudesta?

Kolmantena hypoteesina oli, että vanhemman masennusoireilla on yhteys vanhemman kokemukseen niin että masennuspisteiden lisääntyessä myös kokemus tilanteen vaikeudesta lisääntyy ja kokemus tilanteen helppoudesta vähenee. Masennusoireiden vaikutusta vanhemman kokemukseen päivähoiton aloituksessa ei suoraan ole tutkittu. Tiedetään kuitenkin, että vanhemman masennusoireet ovat yhteydessä vähäisempiin positiivisten tunteiden raportointiin ja lisääntyneeseen negatiivisten tunteiden raportointiin (Dix & Meunier, 2009). Vanhemman masennus on yhteydessä lapsen käyttäytymisen haasteisiin (Charrois ym., 2020; Giles ym., 2011; Lee, 2006) ja lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen (R. Feldman, 2007; Gueron-Sela ym., 2018). Masentuneet vanhemmat myös arvioivat lapsensa käyttäytymistä ei-masentuneita negatiivisemmin (Dix & Meunier, 2009). Yhdessä tutkimuksessa vanhemman masennusoireilla on havaittu yhteys kokemukseen varhaiskasvatuksen aloituksen vaikeudesta (Swartz ym., 2016).

4. Onko vanhemman kokemalla varhaiskasvattajalta saadulla tuella separaatiolanteessa merkitystä suhteessa vanhemman kokemukseen erotilanteen helppoudesta tai vaikeudesta?

Neljäntenä hypoteesina oli, että vanhemman kokemalla varhaiskasvattajalta saadulla tuella on merkitystä suhteessa vanhemman kokemukseen erotilanteen helppoudesta siten, että koetun tuen (vanhemman kokemus lapsen huomioiduksi tulemisesta ja myötätunnon saamisen kokemus) lisääntyessä helppouden kokemus lisääntyy ja vaikeuden kokemus vähenee. Aiemmassa tutkimuksessa on noussut esiin, että varhaiskasvattajan tarjoamalla tuella on merkitystä sen osalta, kokeeko vanhempi tilanteen helpoksi vai vaikeaksi (Swartz ym., 2016) ja se on keskeistä erityisesti silloin, jos vanhempi kokee negatiivisia tunteita muutokseen liittyen (White ym., 2020).

2 Menetelmät

2.1 Aineisto

Tässä tutkimuksessa käytetty aineisto on osa väitöskirjatutkijan ja kasvatustieteiden maisterin Nina Melleniuksen väitöskirjatutkimuksessa ”Mentalisaatio lapsen kehitystä suojaavana tekijänä siirtymävaiheessa kotihoidosta varhaiskasvatukseen” kerättyä aineistoa. Väitöskirjatutkimuksen tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa ja ymmärrystä siitä, miten vanhemman ja varhaiskasvatuksen työntekijän mentalisaatiokyky voivat toimia lapsen kehitystä suojaavina tekijöinä siirtymävaiheessa kotihoidosta varhaiskasvatukseen 10–24 kuukauden ikäisillä lapsilla. Tutkimusaineisto kerättiin aikavälillä 1.5.2019–31.10.2020. Aineistonkeruussa huomioitiin koronapandemian aiheuttamat rajoitukset.

Väitöskirjatutkimukseen osallistui yhteensä 21 lasta ja heidän 45 vanhempansa 16:sta eri päiväkodista. Tutkimukseen osallistui perheitä, joissa lapsi aloitti varhaiskasvatuksessa alle 2-vuotiaana. Perheitä rekrytoitiin tutkimukseen Turun kaupungin varhaiskasvatuksen palveluohjauksen ja lastenneuvolan 1-vuotistarkastuksessa annetun tutkimuskutsun kautta. Kriteereinä tutkimukseen osallistumiselle oli lapsen ikä, osallistuminen kunnalliseen päivähoitoon, vähintään 50% hoidontarve ja suomi äidinkielenä ainakin toisella vanhemmalla.

Perheiden molemmat vanhemmat vastasivat masennusoireita kartoittavaan BDI-21 kyselyyn ja lapsen temperamenttipiirteitä kartoittavaan IBQ tai ECBQ kyselyyn 2–6 viikkoa ennen lapsen varhaiskasvatuksen aloitusta. Perheen vanhemmista toinen vastasi separaatiotilanteita koskevaan Vanhemman kokemus erotilanteesta -kyselylomakkeeseen neljässä eri aikapisteessä, lapsen ensimmäisestä varhaiskasvatusviikosta alkaen. Kyselylomakkeeseen vastattiin mobiilisti Webropol-alustalla. Pro gradun tutkimuskysymysten pohjalta tähän otokseen valittiin ne vanhemmat, jotka veivät lapsen päiväkotiin kahtena ensimmäisenä aamuna ja vastasivat Webropol-kyselylomakkeeseen. Otoksesta karsiutui pois ne vanhemmat, jotka eivät olleet vastanneet kyselylomakkeeseen. Tästä pro gradu -tutkimuksesta karsiutui pois kolme perhettä tutkimuskysymysten kannalta oleellisten puuttuvien vastausten vuoksi. Tämän lisäksi karsittiin pois perheet, joissa molemmat vanhemmat eivät olleet vastanneet ECBQ-temperamenttikyselyyn. Tämän pro gradun aineisto koostuu 18:sta lapsi-vanhempi-dyadista.

Vanhempiin liittyvät taustamuuttujat on esitelty taulukossa 1. Lopullisessa otoksen vanhemmista 15 oli naisia ja kolme miehiä. Vastaajien koulutustausta jakaantui toisen asteen ja korkeakoulun välille niin, että kaksi vanhempaa ilmoitti koulutustaustakseen lukion, yhdeksän ammattikorkeakoulun ja

seitsemän yliopiston. Tutkimukseen osallistuneista vanhemmista 15 eli joko avo- tai avioliitossa ja eronneita tai naimattomia vanhempia oli kolme. Pro gradu -tutkimukseen ei osallistunut yhtään yksinhuoltajaperhettä.

Lapsen liittyvät taustamuuttajat ovat taulukossa 2. Lapsista tyttöjä oli 10 ja poikia kahdeksan. Lapsen ikä varhaiskasvatuksen aloituksessa vaihteli välillä 10–22 kuukautta.

Taulukko 1. *Vanhemman taustamuuttajat aineistossa*

		n (%)
Vastaajan sukupuoli	Nainen	15 (83.3)
	Mies	3 (16.7)
Vastaajan koulutus	Lukio	2 (11.1)
	Ammattikorkeakoulu	9 (50.0)
	Yliopisto	7 (38.9)
Vastaajan siviilisäät	Avioliitto	6 (33.3)
	Avoliitto	9 (50.0)
	Naimaton	2 (11.1)
	Eronnut	1 (5.6)
Huoltajuus	Yhteishuoltajuus	18 (100)

Taulukko 2. *Lapsen liittyvät taustamuuttajat aineistossa*

		n (%)
Lapsen sukupuoli	Tyttö	10 (55.6)
	poika	8 (44.4)
Lapsen ikä kuukausina päivähoidon aloituksessa	Ka (Kh)	14.9 (2.8)
	Vaihteluväli	[10.0;22.0]
Lapsella vanhempia sisaruksia	kyllä	9 (50.0)
	ei	9 (50.0)

Ka=keskiarvo Kh= keskihajonta

2.2 Tutkimusmenetelmät

2.2.1 Vanhemman depressio-oireet

Vanhempien depressio-oireita mitattiin Beck Depression Inventory (BDI-21) kyselylomakkeella, joka on lomakkeen pidempi versio (Beck ym., 1988). Beckin depressioasteikko on laajasti tutkittu masennuksen arviointimenetelmä, joka on todettu psykometrisiltä ominaisuuksiltaan hyväksi (Roivanen, 2008). Se erottelee hyvin masennuksen tasojen vaihtelua potilasaineistoissa ja on realiabiliteetiltaan ja validiteetiltaan riittävä käytettäväksi tutkimuksessa (Beck ym., 1961). BDI-lomakkeesta on käytössä useita suomenkielisiä versioita (Roivanen, 2008). Tässä tutkimuksessa käytettiin kyselylomakkeesta suomennettua versiota, jossa on 21 neljän tai viiden väittämän sarjaa. Näistä valitaan parhaiten nykyistä tilannetta kuvaava väittämä. Väittämät pisteytettiin 0–3 pisteen välille oireen vahvuuden mukaan ja näistä muodostettiin vanhemman masennusoireiden voimakkuutta kuvaava jatkuva summamuuttuja.

Tarkempia analyyseja varten summamuuttuja luokiteltiin kahteen ryhmään, joiden katkaisupisteen määrittelyyn hyödynnettiin vastaavia BDI-21 kyselylomakkeiden katkaisupisteitä. Osallistujat jaettiin summamuuttujan pistemäärän perusteella ryhmiin ”ei masennusoireita” ja ”lieviä–vaikeita masennusoireita”. Katkaisurajaksi määriteltiin Psykologien Kustannus Oy:n suosittelemaa 14:n pisteen raja, jossa pisteet välillä 14–63 merkitsevät lieviä, kohtalaisia tai vaikeita masennusoireita (Roivanen, 2008). Tähän päädyttiin siksi, että testin maksimipistemäärä vastaa tässä tutkimuksessa käytetyn lomakkeen maksimipistemäärää (63 p). Pienen otoskoon vuoksi ei ollut mielekästä tarkastella masennusoireiden tasoa tämän tarkemmin.

Taulukko 3. *Vanhemman masennusoireet*

		Ka (Kh)	Pistemäärän vaihteluväli	n (%)
Vanhemman masennusoireet	Ei masennusoireita	3.83 (3.09)	[0;9]	12 (66.7)
	Lieviä, kohtalaisia tai vaikeita masennusoireita	19.17 (6.97)	[14;29]	6 (33.3)

2.2.2 Lapsen negatiivinen reaktiivisuus

Lapsen negatiivista reaktiivisuutta mitattiin suomennetulla The Early Childhood Behavior Questionnaire (ECBQ) -lomakkeen lyhyellä versiolla (Putnam ym., 2006). Lomake sisältää 107 kysymystä 18:sta eri luokasta, jotka muodostavat kolme pääulottuvuutta (negatiivinen reaktiivisuus, positiivinen reaktiivisuus ja tahdonalainen kontrolli). Mittari on todettu hyväksi realiabiliteetiltaan ja

validiteetiltaan (Putnam ym., 2006) ja se on laajasti tutkimuksessa käytetty taaperoikäisten lasten temperamenttia mittaava kyselylomake.

Tässä tutkimuksessa temperamenttipiirteistä keskityttiin tarkastelemaan negatiivista reaktiivisuutta. Negatiivisen reaktiivisuuden pääulottuvuuteen kuuluu seuraavat lapsen piirteitä kuvaavat alaluokat: alttius epämukavuuteen, pelko, surullisuus, turhautuminen, motorinen levottomuus, aistiherkkyys, ujous ja rauhoiteltavuus, joista jälkimmäisin on negatiivisessa yhteydessä pääulottuvuuteen (Putnam ym., 2006). Analyyseja varten muodostettiin negatiivista reaktiivisuutta kuvaava jatkuva, suhdeasteikollinen muuttuja. Muuttuja muodostettiin laskemalla keskiarvot ensin negatiivisen reaktiivisuuden alaluokille, joiden keskiarvosta muodostettiin negatiivista reaktiivisuutta kuvaava pistemäärä.

2.2.3 Vanhemman kokemus separaatiotilanteesta ja saadusta tuesta

Vanhemman kokemusta tarkasteltiin väitöskirjatutkija Nina Melleniuksen laatimalla Vanhemman kokemus erotilanteesta -kyselylomakkeella (liite 1). Kyselyn tarkoituksena oli kartoittaa vanhemman tunnekokemuksia erotilanteissa lapsen varhaiskasvatuksen aloituksen alkuvaiheessa. Kyselyn väittämät perustuivat vanhemman reflektiiviseen kyvykkyyteen ja varhaiskasvatuksen ammattilaisen tarjoamaan tukeen. Vanhemmat vastasivat Webropol-lomakkeella yhteensä 21:een separaatiotilannetta koskevaan kysymykseen neljässä aikapisteessä, suunnilleen yhden viikon välein varhaiskasvatuksen aloituksen toisesta päiväkotipäivästä alkaen. Tässä pro gradu -tutkimuksessa tarkasteluun valittiin kadon vuoksi kolme ensimmäistä aikapistettä, eli kolmen ensimmäisen varhaiskasvatusviikon vastaukset. Kysymyksiin vastaaminen tapahtui Likert-asteikollisilla vastausvaihtoehdoilla, jotka skaalautuivat välille 1–5 (1=sopii erittäin heikosti ja 5=sopii erittäin hyvin). Webropol-lomakkeen käyttämisellä mahdollistettiin vanhemmille mahdollisimman sujuva vastaaminen mahdollisimman pian separaatiotilanteen jälkeen. Suurin osa vanhemmista vastasi viikoittaiseen Webropol-kyselyyn mobiilisti alle neljän tunnin tai korkeintaan vuorokauden kuluessa separaatiotilanteen jälkeen.

Vanhemman erotilanteeseen liittyvä tunnekokemus

Swartzin ja muiden (2016) tutkimuksessa vanhempien tunnekokemukset luokiteltiin puolistrukturoidun haastattelun vastausten perusteella ryhmiin ”helppo kokemus” ja ”vaikea kokemus”. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin vanhemman tunnekokemukseen liittyviä kysymyksiä ”Lapseni jättäminen päiväkotiin tuntui minusta tänään helpolta” ja ”Lapseni jättäminen päiväkotiin

tuntui minusta tänään vaikealta”. Kysymysten muotoilulla mahdollistettiin vanhemman kokemuksen tarkastelu sekä negatiivisen tunnekokemuksen (vaikea) että myönteisen tunnekokemuksen (helppo) näkökulmasta. Kysymyksiä päädyttiin tarkastelemaan erikseen, koska haluttiin erotella vastaukset positiivisesti ja negatiivisesti muotoiltuihin kysymyksiin. Analyyseja varten päädyttiin yhdistämään pienempiä vastausryhmiä niin, että yhdistettiin molempien kysymysten osalta arvot 1–2 kuvaamaan vastausten ääripäätä ”sopii erittäin heikosti/heikosti” ja arvot 4–5 kuvaamaan vastausten ääripäätä ”sopii erittäin hyvin/hyvin”. Saatiin kaksi kolmiportaista järjestysasteikollista muuttujaa, jotka kasvavat asteikolla 1–3.

Taulukko 5. Vanhemman kokemus separaatiotilanteesta

	Viikko		
	1	2	3
Vanhemman kokemus	n (%)	n (%)	n (%)
Helppo 1*	7 (38.9)	3 (16.7)	1 (5.6)
Helppo 2	2 (11.1)	6 (33.3)	2 (11.1)
Helppo 3**	9 (50.0)	9 (50.0)	15 (83.3)
Vaikea 1*	7 (38.9)	8 (44.4)	16 (88.9)
Vaikea 2	4 (22.2)	5 (27.8)	2 (11.1)
Vaikea 3**	7 (38.9)	5 (27.8)	-

*sopii erittäin heikosti/heikosti ** sopii hyvin/erittäin hyvin

Vanhemman kokemus varhaiskasvatuksen työntekijältä saadusta tuesta separaatiotilanteessa

Kasvattajan tukea mitattiin vanhemman vastauksilla Webropol-kyselylomakkeen kohtiin ”Varhaiskasvatuksen työntekijä huomioi lastani ottaessaan hänet vastaan” sekä ”Varhaiskasvatuksen työntekijä suhtautui minuun/lapseeni myötätuntoisesti”. Kysymyksiin vastattiin asteikolla 1–5 (1=sopii erittäin heikosti ja 5=sopii erittäin hyvin). Näillä kysymyksillä tarkasteltiin vanhemman kokemusta kasvattajan tarjoamasta tuesta separaatiotilanteessa saadun myötätunnon kokemuksen ja vanhemman kokeman lapselle tarjotun huomioinnin kautta. Kysymyksiä päädyttiin tarkastelemaan erillisinä, koska niiden voidaan ajatella mittaavan hieman eri asioita.

Sekä lapselle tarjotun huomioon että lapselle ja vanhemmalle tarjotun myötätunnon kokemusten osalta vanhempien vastaukset painottuivat asteikolla vastauksiin 4 ja 5. Molempien kysymysten osalta vastaukset päädyttiin jakamaan ryhmiin 1 = sopii heikommin kuin erittäin hyvin ja 2 = sopii erittäin hyvin, joissa ryhmään 1 sisältyy kyselylomakkeen vastaukset 1–4 ja ryhmään kaksi kyselylomakkeen vastaus 5. Saatiin kaksi kategorista muuttujaa, joista vanhemman kokemus lapsen huomioduksi tulemisesta jakautui ryhmiin 2 = erittäin voimakas vanhemman kokemus lapsen huomioduksi tulemisesta 1=heikompi kuin erittäin voimakas vanhemman kokemus lapsen huomioduksi tulemisesta. Myötätunnon kokemuksen osalta muodostui ryhmät 2 = erittäin voimakas myötätunnon saamisen kokemus ja 1 = heikompi kuin erittäin voimakas myötätunnon saamisen kokemus.

2.3 Aineiston käsittely ja tilastolliset menetelmät

Aineiston tilastollinen analyysi toteutettiin IBM SPSS Statistics 27 -ohjelmalla. Tutkimuksessa riippuvana muuttujana oli vanhemman tunnekokemus ja riippumattomina muuttujina lapsen negatiivinen reaktiivisuus, vanhemman masennusoireet, vanhemman kokemus kasvattajalta saadusta tuesta separaatiotilanteessa sekä varhaiskasvatuksen aloituksesta kulunut aika.

Vanhemman kokemus ja vanhemman kokemus kasvattajalta saadusta tuesta separaatiotilanteessa olivat Likert-asteikolla mitattuja järjestysasteikollisia muuttujia.

Jakaumien normaalisuutta tarkasteltiin pienen otoskoon ($N < 50$) vuoksi histogrammien ja Shapiro-Wilk testin avulla. Aineisto oli normaalisti jakautunut ainoastaan negatiivisen reaktiivisuuden ja vanhemman kokemuksen (vaikea) ensimmäisen mittauspisteen osalta. Vanhempien BDI-kyselyn pisteistä lasketun summamuuttujan jakauma oli oikealle vino. Muuttujalle ei tehty muunnoksia, koska muiden muuttujien osalta parametristen testien normaalisuusoletus ei täytynyt, ja epäparametristen testien käyttöön päädyttiin lisäksi muuttujien järjestysasteikollisuuden vuoksi.

2.3.1 Vanhemman tunnekokemuksen muutos kolmen viikon aikana

Koska vanhemman kokemuksen muutos oli normaalisti jakautunut vain vanhemman kokemuksen (vaikea) ensimmäisen mittauspisteen osalta, tarkasteluissa päädyttiin käyttämään epäparametrisia menetelmiä. Vanhemman kokemusta eri aikapisteissä tarkasteltiin ensin Friedmannin testillä. Jatkovertailussa hyödynnettiin Wilcoxonin merkittyjen sijalukujen testiä.

2.3.2 Lapsen negatiivisen reaktiivisuuden yhteys vanhemman erotilanteeseen liittyvään tunnekokemukseen

Lapsen negatiivinen reaktiivisuus oli normaalisti jakautunut, mutta vanhemman kokemus ei täyttänyt normalisuusetusta kaikkien tutkimusviikkojen osalta. Tämän vuoksi muuttujien välistä yhteyttä tarkasteltiin epäparametrisen Spearmanin korrelaatiokertoimen avulla. Tarkasteltavien muuttujien ominaisuuksien vuoksi jatkotarkasteluun soveltuvia tilastollisia menetelmiä ei ollut käytettävissä.

2.3.3 Vanhemman masennusoireiden yhteys vanhemman erotilanteeseen liittyvään tunnekokemukseen

Tässä tutkimuskysymyksessä riippuvana muuttujana oli vanhemman tunnekokemus ja riippumattomana muuttujana vanhemman masennusoireet. Yhteyttä tarkasteltiin ensin korrelaatiokertoimien avulla. Koska vanhemman kokemusta kuvaava muuttuja ei ollut toisen ja kolmannen mittausviikon osalta normaalisti jakautunut, päädyttiin käyttämään Spearmanin korrelaatiokerrointa. Tarkastelussa käytettiin vanhemman masennuskyselyn pisteistä muodostettua summamuuttujaa. Vanhemman kokemusta tarkasteltiin kolmiportaisena järjestysasteikollisena muuttujana.

Korrelaatiokertoimien tarkastelun jälkeen hyödynnettiin ANOVA:n epäparametrinen vastinetta Kruskal-Wallis. Tähän päädyttiin, koska otoksen koko ei riittänyt regressioanalyysiin. Parittaisvertailussa käytettiin Mann-Whitney U:ta. Näiden testien käyttäminen edellytti muuttujien ryhmittelyä, minkä vuoksi päädyttiin käyttämään luokiteltua masennusmuuttujaa (1 = ei masennusoireita, 2 = lieviä, kohtalaisia tai vaikeita masennusoireita). Riippumattomana muuttujana testauksessa oli vanhemman kokemusta kuvaava kolmiportainen muuttuja.

2.3.4 Separaatiotilanteessa saadun tuen yhteys vanhemman tunnekokemukseen

Separaatiotilanteessa saatua tukea tarkasteltiin kysymyksien ”Varhaiskasvatuksen työntekijä huomioi lastani ottaessaan hänet vastaan” sekä ”Varhaiskasvatuksen työntekijä suhtautui minuun/lapseeni myötätuntoisesti” kautta. Regressioanalyysin oletukset ei täytyneet, sillä muuttuja ei ollut normaalisti jakautunut ja otoskoko oli liian pieni. Tarkastelussa käytettiin Mann-Whitney U -testiä, jossa verrattiin huomioiduksi tulemisen osalta ryhmiä 2 = vanhemman erittäin voimakas kokemus lapsen huomioiduksi tulemisesta ja 1 = vanhemman heikompi kuin erittäin voimakas kokemus lapsen huomioiduksi tulemisestä. Myötätunnon kokemuksen vertailtiin ryhmiä 2 =

vanhemman erittäin voimakas myötätunnon saamisen kokemus ja 1 = vanhemman heikompi kuin erittäin voimakas myötätunnon saamisen kokemus.

3 Tulokset

3.1 Taustamuuttujien yhteys vanhemman tunnekokemukseen

Taustamuuttujien yhteyttä tutkittaviin riippuviin muuttujiin tarkasteltiin korrelaatioanalyysillä (Spearman r_s). Vanhemman taustamuuttujista tarkasteltiin ikää, siviilisäätystä ja koulutustasoa, joilla ei havaittu tilastollisesti merkitsevää yhteyttä vanhemman kokemukseen separaatiotilanteesta. Lapseen liittyvistä taustamuuttujista tarkasteltiin lapsen iän ja sukupuolen sekä isompien sisarusten (on/ei ole) yhteyttä vanhemman kokemukseen separaatiotilanteista. Tässä aineistossa lapsen iällä havaittiin olevan tilastollisesti merkitsevä yhteys vanhemman kokemukseen separaatiotilanteen helppoudesta ($r_s(18) = -.52, p = .028$) ja vaikeudesta ($r_s(18) = .49, p = .04$) toisella varhaiskasvatusviikolla. Lapsen iän kasvaessa vanhemman kokemus separaatiotilanteen helppoudesta väheni ja kokemus separaatiotilanteen vaikeudesta lisääntyi. Taustamuuttujien korrelaatiot on esitetty taulukossa 4.

Taulukko 4. Taustamuuttujien korrelaatiot

Muuttuja	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Vanhemman sukupuoli	1											
2. Vanhemman siviilisääty	-.09	1										
3. Vanhemman koulutus	.27	-.43	1									
4. Lapsen ikä	.09	.22	-.32	1								
5. Lapsen sukupuoli	-.10	.22	-.04	.14	1							
6. Sisarus	.45	-.26	-.10	.19	.00	1						
7. Vanhemman kokemus viikolla 1 (helppo)	.11	-.14	.25	.03	.01	.12	1					
8. Vanhemman kokemus viikolla 2 (helppo)	.42	-.33	.39	-.52*	-.18	.14	.25	1				
9. Vanhemman kokemus viikolla 3 (helppo)	.20	.08	-.05	.18	.07	.12	.22	.22	1			
10. Vanhemman kokemus viikolla 1 (vaikea)	-.17	.02	.00	-.26	-.13	-.13	-.81**	-.16	-.51*	1		
11. Vanhemman kokemus viikolla 2 (vaikea)	-.46	.44	-.38	.49*	.02	-.21	-.05	-.91**	-.31	.10	1	
12. Vanhemman kokemus viikolla 3 (vaikea)	-.16	-.17	-.09	.02	.04	.00	-.42	-.39	-.81**	.40	.29	1

3.2 Keskeisten tutkimusmuuttujien väliset korrelaatiot

Muuttujien välisten yhteyksien tarkastelu tehtiin ensin korrelaatioanalyysillä (Spearmanin r_s), jonka tulokset löytyvät taulukosta 5. Korrelaatioanalyysissä käytettiin masennusoiremuuttujan osalta alkuperäistä, luokittelematonta jatkuvaa muuttujaa. Tässä tutkimuksessa keskeisistä muuttujista lapsen negatiivinen reaktiivisuus oli yhteydessä vanhemman masennusoireisiin ($r_s(18) = .48, p = .042$), mutta sillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä muihin tarkasteltaviin muuttujiin. Ensimmäisen tutkimusviikon osalta vanhemman kokemuksen helppous tai vaikeus eivät olleet yhteydessä muihin keskeisiin tutkimusmuuttujiin tilastollisesti merkitsevällä tasolla.

Toisella viikolla vanhemman kokemuksen helppoutteen oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vanhemman masennusoireet ($r_s(18) = -.56, p = .015$), vanhemman kokemus lapsen huomioduksi tulemisesta ($r_s(18) = .48, p = .042$) ja myötätunnon kokemus ($r_s(18) = .65, p = .004$). Vastaavat yhteydet havaittiin myös tarkasteltaessa vanhemman kokemuksen vaikeutta, joka oli toisella viikolla tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vanhemman masennusoireisiin ($r_s(18) = .68, p = .002$) sekä vanhemman kokemukseen lapsen huomioduksi tulemisesta ($r_s(18) = -.55, p = .019$) ja myötätunnon saamisen kokemukseen ($r_s(18) = -.68, p = .002$).

Kolmannella viikolla vanhemman masennusoireet ($r_s(18) = -.56, p = .015$), vanhemman kokemus lapsen huomioduksi tulemisesta ($r_s(18) = .50, p = .036$) sekä kokemus saadusta myötätunnosta ($r_s(18) = .50, p = .036$) olivat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vanhemman kokemuksen helppouteen. Vanhemman masennusoireet ($r_s(18) = .69, p = .002$), vanhemman kokemus lapsen huomioduksi tulemisesta ($r_s(18) = -.58, p = .012$) ja myötätunnon saamisen kokemus ($r_s(18) = -.58, p = .012$) olivat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä myös vanhemman kokemuksen vaikeuteen kolmannella tutkimusviikolla.

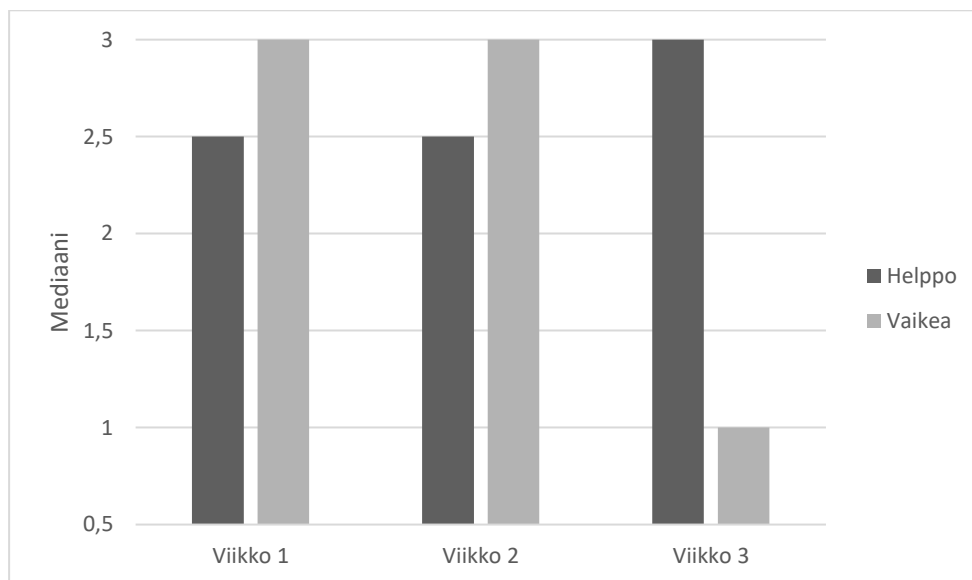
Taulukko 5. Korrelaatiokertoimet (Spearman r_s)

Muuttuja	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1. Vanhemman kokemus viikolla 1 (helppo)	1													
2. Vanhemman kokemus viikolla 2 (helppo)	.25	1												
3. Vanhemman kokemus viikolla 3 (helppo)	.22	.22	1											
4. Vanhemman kokemus viikolla 1 (vaikea)	-.81**	-.16	-.51*	1										
5. Vanhemman kokemus viikolla 2 (vaikea)	-.05	-.91**	-.31	.10	1									
6. Vanhemman kokemus viikolla 3 (vaikea)	-.42	-.39	-.81**	.40	.29	1								
7. Lapsen temperamentti	.16	-.11	-.10	-.05	.31	-.10	1							
8. Vanhemman masennusoireet	-.08	-.56*	-.56*	.22	.68**	.44	.48*	1						
9. Kasvattajalta saatu huomiointi 1	.33	.30	.04	-.13	-.15	-.13	.23	.14	1					
10. Kasvattajalta saatu huomiointi 2	.33	.48*	.04	-.13	-.55*	-.13	-.13	-.23	.25	1				
11. Kasvattajalta saatu huomiointi 3	.06	.38	.50*	-.30	-.58*	-.24	-.32	-.40	-.09	.47*	1			
12. Kasvattajalta saatu myötätunto 1	.33	.41	.04	-.13	-.27	-.13	.42	-.05	.50*	.50*	.19	1		
13. Kasvattajalta saatu myötätunto 2	.21	.65**	-.02	.00	-.68**	-.08	.02	-.21	.40	.89**	.40	.65**	1	
14. Kasvattajalta saatu myötätunto 3	.06	.39	.50*	-.30	-.58*	-.24	-.32	-.40	-.09	.47*	1**	.19	.40	1

** $p < .01$, * $p < .05$

3.3 Muutos vanhemman separaatiotilanteeseen liittyvässä tunnekokemuksessa

Muutosta vanhemman kokemuksessa eri aikapisteiden välillä vertailtiin epäparametrisella Friedmanin testillä. Jatkovertailussa hyödynnettiin Wilcoxonin testiä, joka on toistettujen mittausten t-testin epäparametrinen vastine. Parittaisvertailuissa efektikoko arvioitiin korrelaatiokertoimella, r . Kysymyksiä ”Lapseni jättäminen päiväkotiin tuntui minusta tänään helpolta” ja ”Lapseni jättäminen päiväkotiin tuntui minusta tänään vaikealta” tarkasteltiin erikseen. Kuvassa 1 on esitelty vanhemman tunnekokemuksen muutos molempien kysymyksenasetteluiden osalta.

Kuva 1. Muutos vanhemman tunnekokemuksessa lapsen kolmen ensimmäisen varhaiskasvatusviikon aikana

Vanhemman kokemuksessa separaatiotilanteen helppoudesta (”Lapseni jättäminen päiväkotiin tuntui minusta tänään helpolta”) oli havaittavissa tilastollisesti merkitsevä ero kolmen tarkastellun aikapisteen välillä ($\chi^2(2) = 6.78, p = .034, W = 0.19$). Myös vanhemman kokemuksessa separaatiotilanteen vaikeudesta (”Lapseni jättäminen päiväkotiin tuntui minusta tänään vaikealta”) havaittiin tilastollisesti merkitsevä ero kolmen aikapisteen välillä ($\chi^2(2) = 14.00, p < .001, W = 0.39$).

Jatkovertailuissa havaittiin, että vanhempien kokemuksen helppous lisääntyi tilastollisesti merkitsevästi ensimmäisen ja kolmannen aikapisteen välillä ($z = -2.43, p = .015, r = -.41$). Ensimmäisen ja toisen aikapisteen välillä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää eroa

kokemuksen helppoudessa ($z = -0.88, p = .377, r = -.15$). Vanhemman kokemuksen helppous lisääntyi tilastollisesti merkitsevästi toisen ja kolmannen aikapisteen välillä ($z = -2.13, p = .003, r = -.35$).

Vastaavat tulokset saatiin myös tarkasteltaessa negatiivisen tunnekokemuksen näkökulmasta. Vanhempien kokemuksen vaikeus väheni tilastollisesti merkitsevästi ensimmäisen ja kolmannen aikapisteen välillä ($z = -3.02, p = .003, r = -.50$). Ensimmäisen ja toisen aikapisteen välillä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää eroa tunnekokemuksen vaikeudessa ($z = -0.44, p = 0.662, r = -.07$), mutta vanhemman tunnekokemuksen vaikeus väheni tilastollisesti merkitsevästi toisen ja kolmannen aikapisteen välillä ($z = -2.74, p = .006, r = -.46$).

3.4 Vanhemman masennusoireiden yhteys vanhemman tunnekokemukseen

Vanhemman masennusoireiden (ei oireita/ lieviä, kohtalaisia tai vaikeita oireita) ja separaatiotilanteeseen liittyvän tunnekokemuksen (helppo/vaikea) välistä yhteyttä tarkasteltiin erikseen kolmen aikapisteen osalta hyödyntäen Mann Whitney U -testiä. Vastaajat jaettiin BDI-kyselyn pistemäärän mukaan ryhmiin 1 (ei masennusoireita) ja 2 (masennusoireita). Tarkastelut tehtiin erikseen vastauksille kysymyksiin ”Lapseni jättäminen päiväkotiin tuntui minusta tänään helpolta” ja ”Lapseni jättäminen päiväkotiin tuntui minusta tänään vaikealta”.

Ensimmäisen viikon osalta ei havaittu eroa ryhmien 1 (ei masennusoireita) ja 2 (masennusoireita) välillä separaatiotilanteeseen liittyvän kokemuksen helppoudessa ($U = 33.00, p = .820, \eta^2 = .01$) tai vaikeudessa ($U = 25.00, p = .335, \eta^2 = .07$). Toisen viikon separaatiotilanteen osalta ryhmien välillä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää eroa kokemuksen helppoudessa ($U = 21.00, p = .180, \eta^2 = .14$). Toisella viikolla ryhmä 2 (masennusoireita) koki separaatiotilanteen tilastollisesti merkitsevästi vaikeammaksi verrattuna ryhmään 1 (ei masennusoireita) ($U = 12.00, p = .024, \eta^2 = .34$). Kolmannen viikon separaatiotilanteeseen liittyen ryhmien välillä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää eroa kokemuksen helppoudessa ($U = 18.00, p = .102, \eta^2 = .40$) eikä vaikeudessa ($U = 24.00, p = .391, \eta^2 = .25$).

3.5 Separaatiotilanteessa saadun tuen yhteys vanhemman tunnekokemukseen

Separaatiotilanteessa saadun tuen ja vanhemman separaatiotilanteeseen liittyvän tunnekokemuksen (helppo/vaikea) yhteyttä tarkasteltiin erikseen myötätunnon kokemuksen ja lapsen huomioiduksi tulemisen osalta. Tarkastelut tehtiin kolmelle aikapisteelle erikseen. Tarkasteluissa hyödynnettiin Mann Whitney U -testiä. Vanhemman kokemusta varhaiskasvatuksen työntekijän lapselle tarjoamasta huomioinnista separaatiotilanteessa tarkasteltiin jakamalla vastaajat ryhmiin 1 (heikompi kuin erittäin voimakas vanhemman kokemus lapsen huomioiduksi tulemisesta) ja 2 (erittäin voimakas vanhemman kokemus lapsen huomioiduksi tulemisesta). Vanhemman kokemusta varhaiskasvatuksen työntekijältä saadusta myötätunnosta tarkasteltiin jakamalla vastaajat ryhmiin 1 (heikompi kuin erittäin voimakas myötätunnon saamisen kokemus) ja 2 (erittäin voimakas myötätunnon saamisen kokemus).

Ensimmäisessä aikapisteessä ei havaittu eroa koetun lapselle tarjotun huomioinnin ryhmien 1 (heikompi kuin erittäin voimakas vanhemman kokemus lapsen huomioiduksi tulemisesta) ja 2 (erittäin voimakas vanhemman kokemus lapsen huomioiduksi tulemisesta) välillä, kun tarkasteltiin tunnekokemuksen helppoutta ($U = 23.00, p = .250, \eta^2 = .11$) ja vaikeutta ($U=30.50, p = .616, \eta^2 = .02$). Myöskään myötätunnon kokemuksen osalta ryhmien 1 (heikompi kuin erittäin voimakas myötätunnon saamisen kokemus) ja 2 (erittäin voimakas myötätunnon saamisen kokemus) välillä ei havaittu eroa helppouden kokemuksessa ($U = 23.00, p = .250, \eta^2 = .11$) tai vaikeuden kokemuksessa ($U = 30.50, p = .616, \eta^2 = .02$) ensimmäisessä aikapisteessä.

Toisessa aikapisteessä huomioiduksi tulemisen kokemuksen osalta ei havaittu eroa ryhmien 1 ja 2 välillä siinä kuinka helpoksi ($U = 16.50, p = .067, \eta^2 = .24$) vanhemmat kokivat tilanteen. Havaittiin kuitenkin, että erittäin paljon lapsen huomioiduksi tulemistä kokeneet vanhemmat kokivat tilanteen tilastollisesti merkitsevällä tasolla vähemmän vaikeaksi kuin vähemmän kuin erittäin paljon lapselle tarjottua huomiointia kokeneet vanhemmat ($U = 13.50, p = .032, \eta^2 = 0.30$). Myötätunnon kokemuksen osalta ryhmien välillä havaittiin tilastollisesti merkitsevä ero sekä helppouden ($U = 11.50, p = .011, \eta^2 = .42$) että vaikeuden ($U = 9.50, p = .006, \eta^2 = .47$) kokemuksessa toisessa aikapisteessä. Vanhemmat, jotka kokivat saaneensa myötätuntoa varhaiskasvattajalta erittäin paljon, kokivat tilanteen enemmän helpoksi ja

vähemmän vaikeaksi kuin vähemmän kuin erittäin paljon varhaiskasvattajalta saatua myötätuntoa kokeneet vanhemmat.

Kolmannen aikapisteen osalta ryhmien välillä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää eroa koetun huomioiduksi tulemisen osalta kokemuksen helppoudessa ($U = 15.50, p = .192, \eta^2 = .25$) tai vaikeudessa ($U=23.00, p = .645, \eta^2 = .06$). Tilastollisesti merkitsevää eroa ei havaittu myöskään myötätunnon kokemuksen osalta helppouden kokemuksessa ($U=15.50, p = .192, \eta^2 = 0.25$) tai vaikeuden kokemuksessa ($U=23.00, p = .645, \eta^2 = .06$) kolmannessa aikapisteessä.

4 Pohdinta

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin lapsen temperamentti- ja vanhemman depressio-oireiden ja vanhemman varhaiskasvattajalta saadun tuen kokemuksen yhteyttä vanhemman kokemukseen varhaiskasvatuksen aloituksesta. Lisäksi tarkasteltiin vanhemman kokemuksen muutosta ensimmäisten kolmen varhaiskasvatusviikon aikana. Tutkittavista ilmiöistä muodostettiin neljä hypoteesia, jotka pohjaavat aiempaan tutkimustietoon varhaiskasvatuksen aloituksesta, lapsen temperamentista ja vanhempien depressio-oireista. Hypoteesina oli, että vanhemman tunnekokemus varhaiskasvatuksen aloitukseen liittyvistä separaatiotilanteista muuttuu myönteisemmäksi lapsen ensimmäisen kolmen varhaiskasvatusviikon aikana. Lisäksi hypoteesina oli, että lapsen negatiivinen reaktiivisuus, vanhemman depressio-oireet sekä vanhemman kokemus kasvattajan tarjoamasta tuesta ovat yhteydessä vanhemman erotilanteeseen liittyvään tunnekokemukseen. Saadut tulokset tukivat hypoteeseja osittain.

4.1 Muutos vanhemman separaatiotilanteisiin liittyvässä tunnekokemuksessa

Tässä tutkimuksessa havaittiin, että vanhemman kokemuksessa tapahtui muutos ensimmäisten kolmen viikon aikana. Ensimmäisen ja toisen viikon välillä vanhemman erotilanteisiin liittyvissä tunnekokemuksissa ei ollut nähtävissä eroa, eli ne olivat vanhemmille yhtä vaikeita. Kolmannelle varhaiskasvatusviikolle tultaessa vanhemmat kokivat erotilanteen helpommaksi kuin toisella ja ensimmäisellä varhaiskasvatusviikolla. Tulos oli yhteneväinen hypoteesin kanssa ja oli yhdenmukainen aiemman tutkimustiedon kanssa.

Aikaisemmassa tutkimuksessa on havaittu, että lapsen negatiiviset reaktiot ovat voimakkaita vielä yhdeksäntenä päivähoitopäivänä (Ahnert ym., 2004) ja vanhempien arvioimana lapsen sopeutumiseen on kulunut suunnilleen 1.5 viikkoa (Keskinen & Hopearuoho-Saajala, 2022). On todennäköistä, että separaatiotilanteiden toistuessa vanhemmalle ja lapselle muotoutuu rutiineja, jotka tukevat tulevista separaatiotilanteista selviytymistä, minkä vuoksi separaatiotilanteet helpottuvat, kun aikaa kuluu. Myös päiväkotiympäristön, varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja muiden lapsien tutummaksi tuleminen todennäköisesti helpottaa sekä lapsen että vanhemman suhtautumista muutokseen.

4.2 Lapsen negatiivisen reaktiivisuuden yhteys vanhemman tunnekokemukseen

Tässä tutkimuksessa ei havaittu yhteyttä lapsen negatiivisen reaktiivisuuden ja vanhemman tunnekokemuksen välillä. Lapsen negatiivinen reaktiivisuus ei siis näyttäisi vaikuttavan siihen, kuinka vaikeaksi vanhempi kokee varhaiskasvatuksen aloituksen erotilanteet. Aiemmissa tutkimuksissa lapsen negatiivisen reaktiivisuuden yhteyttä päivähoidon aloitukseen liittyviin kokemuksiin on tarkasteltu lapsen päivähoidon aloitukseen liittyvän stressin näkökulmasta ja tutkimustulokset ovat olleet keskenään eriäviä. Vanhemman kokemuksen näkökulmasta aihetta ei juurikaan ole aiemmin tutkittu, mutta aiemmassa tutkimuksessa on saatu näyttöä siitä, että lapsen negatiivinen reaktiivisuus voi lisätä vanhemman kokemaa stressiä (Andreadakis ym., 2020) ja toisaalta myös vanhemman kokema stressi lisätä lapsessa negatiiviseen reaktiivisuuteen viittaavia piirteitä (Pesonen ym., 2008). Tämän tutkimuksen osalta lapsen temperamentin ja vanhemman tunnekokemuksen välistä yhteyttä ei havaittu.

4.3 Vanhemman depressio-oireiden yhteys vanhemman tunnekokemukseen

Vanhemman depressio-oireiden tarkastelussa käytettiin jatkuvaa summamuuttujaa, jonka yhteyttä vanhemman tunnekokemukseen tarkasteltiin korrelaatiokertoimen avulla. Tarkastelussa havaittiin, että jatkuvana muuttujana tarkasteltaessa vanhemman depressio-oireilla oli yhteys vanhemman kokemukseen separaatiotilanteen vaikeudesta ja helppoudesta lapsen toisella varhaiskasvatusviikolla. Jatkovertailussa käytettiin luokiteltua muuttujaa, jossa vanhemmat jaettiin kahteen ryhmään (ei masennusoireita/masennusoireita). Yhteys havaittiin myös jatkovertailussa, mutta ainoastaan separaatiotilanteen vaikeuden ja depressio-oireiden osalta. Kokemuksen helppouden osalta efektikoko oli kuitenkin suuri. Muiden tutkimusviikkojen osalta vanhemman depressio-oireet eivät vaikuttaneet vanhemman tunnekokemukseen. Kolmannen viikon osalta efektit olivat kuitenkin suuria molempien kysymyksen muotoilujen osalta ja yhteys oli havaittavissa, vaikka se ei ollut tilastollisesti merkitsevä.

Tämän tutkimuksen tulokset olivat hypoteesin mukaiset toisen viikon kokemuksen vaikeuden osalta. Vanhemmat, joilla oli depressio-oireita, kokivat erotilanteet muita vanhempia vaikeammaksi toisella varhaiskasvatusviikolla. Masennukselle tyypillinen negatiivinen ajattelu voi osaltaan selittää sitä, miksi vanhemman masennuksen ja tunnekokemuksen yhteys

tuli voimakkaammin esiin negatiivisesta näkökulmasta muotoillulla kysymyksen asettelulla. Depressio-oireiden tiedetään vaikuttavan siihen, että vanhempi voi kokea lapsen käyttäytymisen negatiivisemmin ja masentuneet vanhemmat raportoivat negatiivisia tunnetiloja muita vanhempia todennäköisemmin (Dix & Meunier, 2009). Masennukselle on tyypillistä tiedon prosessoinnin vinoutuminen niin, että masentunut ihminen suosii emotionaalisesti negatiivista tietoa (Mathews & MacLeod, 2005), mikä voi selittää masentuneiden vanhempien taipumusta tulkita separaatiotilanteita muita vanhempia negatiivisemmin.

Tulos antaa viitteitä siitä, että vanhemman depressio-oireilla on merkitystä siinä, miten vanhempi kokee varhaiskasvatuksen aloituksen separaatiotilanteet. Viikkotasolla tapahtuva vaihtelu saattaa osittain selittyä sillä, että varhaiskasvatuksen aloituksessa ensimmäiset päivät koetaan yleisesti kuormittavimmiksi (Ahnert ym., 2004; Revilla ym., 2022), jolloin suurempi osa myös ei-masentuneista vanhemmista kokee separaatiotilanteet vaikeaksi. On mahdollista, että ei-masentuneet vanhemmat sopeutuvat muutokseen masentuneita vanhempia nopeammin, mikä voisi selittää toisella varhaiskasvatusviikolla havaitun eron masentuneiden ja ei-masentuneiden vanhempien kokemuksessa. Swartzin ja muiden (2016) tutkimuksessa vanhemmat, joilla oli masennusoireita, kokivat transiiovaiheen kokonaisuudessaan vaikeammaksi kuin vanhemmat, joilla ei ollut masennusoireita. Tämä voi viitata siihen, että vanhemmat, joilla ei ole masennusoireita, selviävät tästä vaikeasta ajanjaksosta helpommin ja muistavat sen jälkikäteen kokonaisuudessaan vähemmän vaikeana kokemuksena.

4.4 Varhaiskasvatuksen työntekijältä saatu tuki ja vanhemman tunnekokemus separaatiotilanteesta

Vanhemmat, jotka kokivat itsensä ja lapsensa saaneen varhaiskasvatuksen työntekijöiltä erotilanteessa paljon huomiota ja myötätuntoa, kokivat erotilanteet helpommiksi toisella ja kolmannella viikolla, kun yhteyttä tarkasteltiin korrelaatioiden avulla. Parittaisvertailuna tehdyissä jatkovertailuissa yhteys säilyi toisen viikon osalta siten, että myötätunnon kokemus lisäsi vanhemman kokemuksen helppoutta ja vähensi kokemuksen vaikeutta. Vanhemman kokiessa lapsensa tulleen erittäin hyvin varhaiskasvatuksen työntekijän huomioimaksi, vanhempi koki separaatiotilanteen toisella tutkimusviikolla muita vanhempia helpommaksi, mutta ei kuitenkaan vähemmän vaikeaksi. Kolmannen viikon osalta hypoteesi ei saanut vahvistusta tarkemmissa analyyseissa. Tässä tutkimuksessa lapselle tarjotun huomioinnin ja myötätunnon saamisen kokemukset vaikuttivat vanhemman kokemukseen toisella viikolla

positiivisesti siten, että vanhemmat, jotka kokivat saaneensa varhaiskasvatuksen työntekijältä erittäin paljon tukea erotilanteessa, kokivat erotilanteet helpommiksi kuin ne vanhemmat, joiden kokemus saadusta tuesta oli lievempi.

Tämän aineiston vanhemmat kokivat pääsääntöisesti saaneensa paljon myötätuntoa ja lapsen huomioiduksi tulemistä varhaiskasvatuksen työntekijöiltä. Tuen kokemukseen liittyvä varianssi jäi siis tältä osin vähäiseksi, mikä saattaa osaltaan vaikuttaa tulokseen. On kuitenkin merkityksellistä, että pienestä otoskoosta ja aineiston vähäisestä varianssista huolimatta tässä tutkimuksessa havaittiin yhteys koetun tuen ja vanhemman tunnekokemuksen välillä.

Vanhemman ovat yleisesti hyvin tyytyväisiä varhaiskasvattajien tarjoamaan tukeen ja myös muissa tutkimuksissa on havaittu, että vanhemmat kokevat saavansa vahvaa sosiaalista tukea kasvattajilta siirtymävaiheessa kotoa varhaiskasvatukseen (Cardenas & Colwell, 2022).

Päivähoidon aloitus on muutos, joka herättää vanhemmissa epävarmuuksia ja pelkoja, mutta silti vanhemmat usein sanoittavat voimakasta luottamusta henkilökuntaa ja päivähoitoinstituutiota kohtaan (White ym., 2020). Vanhemman kokemus varhaiskasvattajalta saadusta tuesta on tärkeä osa varhaiskasvatuksen aloitusta niin lapsen kuin vanhemmankin näkökulmasta. Etenkin pienten lasten kohdalla vanhemman ja kasvattajan kommunikaatio on keskeisessä roolissa lapsen turvallisuuden tunteen takaamiseksi (Coelho ym., 2019).

4.5 Tutkimuksen rajoitukset ja vahvuudet

Tähän tutkimukseen liittyy tutkimuksen tulkintaan vaikuttavia rajoituksia. Tutkimuksen keskeisin rajoitus on pieni otoskoko, minkä vuoksi tulos ei ole suoraan yleistettävissä ja sitä tulee tarkastella vain suuntaa antavana. Aineisto on kerätty ennen gradutyöskentelyn aloitusta osana väitöskirjatutkimusta ”Mentalisaatio lapsen kehitystä suojaavana tekijänä siirtymävaiheessa kotihoidosta varhaiskasvatukseen”. Otokoko on väitöskirjatutkimusta varten kerätyn videointiaineiston keruuseen liittyvän työläyden vuoksi rajallinen. Pieni otoskoko rajasi merkittävästi tilastollisten menetelmien käytettävyyttä. Tämän vuoksi esimerkiksi regressioanalyysi ei ollut mahdollinen, eikä analyyseissa voitu sulkea pois muiden tekijöiden vaikutusta vanhemman kokemukseen. Taustamuuttujista esimerkiksi lapsen ikä oli yhteydessä vanhemman tunnekokemukseen, ja tulevaisuudessa tutkimuksissa olisikin tärkeää huomioida myös tämä yhteys. Aineiston rajoitteiden vuoksi analyyseissa päädyttiin käyttämään epäparametrisia testejä, jotka tuovat yhteyden parametrisia testejä heikommin esiin.

Joidenkin muuttujien osalta aineiston sisäinen vaihtelu jäi vähäiseksi. Suurin osa vanhemmista koki varhaiskasvattajilta saadun tuen erittäin hyväksi, minkä vuoksi muuttujan varianssi oli vähäistä ja täten saattoi vaikuttaa myös analyyseissa havaittaviin yhteyksiin kattoefektin vuoksi. Myös temperamenttiaineiston osalta vaihtelu oli vähäistä ja pisteet jäivät hyvin lähelle keskitasoa. Tämä saattoi vaikuttaa siihen, että tämän muuttujan osalta ei löydetty merkitseviä yhteyksiä. Lapsen temperamentin ja vanhemman kokemuksen välistä yhteyttä on syytä tarkastella isommalla otoskoollla.

Myös vanhemman omaan arvioon perustuvan mielipideasteikollisen kyselyn käyttämistä mittarina voidaan pitää tutkimuksen rajoituksena. Erityisesti kasvattajan tuen osalta mittari on subjektiivinen, eikä välttämättä kuvaa todellista tarjottua tukea. Esimerkiksi Traumin ja Moranin (2016) tutkimuksessa havaittiin, että vanhempi saattoi ilmaista voimakasta kiitollisuutta työntekijän tarjoamasta tuesta, vaikka työntekijä itse koki, että ei tehnyt tilanteessa tarpeeksi. Itsearviointimenetelmää käytettäessä on aina huomioitava sosiaaliseen suotavuuteen tähtäävän vastaamisen riski. Lisäksi käytetty mittari oli väitöskirjatutkijan itselaatima ja sitä käytettiin ensimmäistä kertaa, minkä vuoksi sen reliabiliteettia ei voida varmuudella todeta kovin vahvaksi. Mittarin validiteetin puolesta kuitenkin puhuu se, että vastakkaisista näkökulmista tarkastellut kysymykset (helppo/vaikea) saivat pääosin toisiaan tukevia vastauksia. Myös jokseenkin samaa ilmiötä hieman eri näkökulmasta tarkastelevien kysymysten (myötätunnon/lapselle tarjotun huomioinnin kokemus) vastaukset tukivat toisiaan.

Tämän tutkimuksen vahvuutena on se, että tutkimus tuottaa uutta tietoa vanhemman kokemuksista varhaiskasvatuksen aloituksen separaatiotilanteissa. Aihetta on tutkittu vanhemman näkökulmasta hyvin vähän ja tiettävästi vain yksi aikaisempi tutkimus on tarkastellut vanhemman depressio-oireiden yhteyttä vanhemman kokemukseen lapsen varhaiskasvatuksen aloituksessa. Tämän tutkimuksen vahvuus aiempaan tutkimukseen nähden on vanhemman kokemuksen tarkastelu välittömästi separaatiotilanteiden jälkeen, kun perhe käy läpi transitiota kotoa varhaiskasvatukseen. Aikaisemmassa tutkimuksessa vanhemman kokemusta on tarkasteltu puolistrukturoidulla haastattelulla ajankohtana, jolloin transitiiovaihe ei enää ole ollut perheelle ajankohtainen (Swartz ym., 2016). Vanhemman vastatessa kysymyksiin välittömästi separaatiotilanteen jälkeen, on mahdollista saada tarkempaa ja ajankohtaisempaa tietoa vanhemman kokemuksesta separaatiotilanteeseen liittyen. Lisäksi tämän tutkimuksen asetelma mahdollisti tarkastelun viikkotasolla, minkä vuoksi oli mahdollista erotella myös kokemuksen muutosta ja sopeutumisen etenemistä kattavammin.

4.6 Yhteenveto, tutkimuksen merkitys ja jatkotutkimusehdotukset

Tässä tutkimuksessa havaittiin, että erotilanteisiin liittyvät tunnekokemukset muuttuivat helpommiksi kahden ensimmäisen varhaiskasvatusviikon jälkeen. Toisella varhaiskasvatusviikolla vanhemman tunnekokemukseen vaikuttivat vanhemman depressio-oireet sekä kokemus varhaiskasvatuksen työntekijältä saadusta tuesta erotilanteessa. Lapsen negatiivinen reaktiivisuus ei tässä tutkimuksessa ollut yhteydessä vanhemman tunnekokemukseen varhaiskasvatuksen aloituksen erotilanteista. Tämän tutkimuksen otoskoko oli pieni, minkä vuoksi tulokset eivät ole yleistettävissä. Tulokset ovat kuitenkin pääosin samansuuntaisia aiemman tutkimustiedon kanssa ja antavat suuntaviivoja sille, minkälaisiin asioihin varhaiskasvatuksen aloitukseen liittyen olisi tärkeää keskittyä.

Aiempi tutkimus keskittyy pääasiassa lapsen kokemukseen varhaiskasvatuksen aloituksesta, vaikka lapsen varhaiskasvatuksen aloituksen yhteydessä myös vanhemman elämässä tapahtuu merkittäviä muutoksia. Kuormituksen tiedetään heikentävän mentalisaatiokykyä ja tätä kautta myös mahdollisuutta asettua toisen asemaan. Etenkin taaperoikäiset lapset tarvitsevat vielä paljon aikuisen tukea omien emootioidensa säätelyssä ja tarkkailevat herkästi myös vanhemman tunnetiloja stressaavissa tilanteissa. Siksi olisikin keskeistä tulla tietoisiksi myös aikuisten kokemuksista varhaiskasvatuksen aloitukseen liittyen. Lisäämällä tietoisuutta siitä, mitkä asiat tässä elämän muutosvaiheessa voivat vaikuttaa vanhemman kuormitukseen, voidaan normalisoida kaikkia varhaiskasvatuksen aloitukseen liittyviä tunnekokemuksia. Omien kokemusten tiedostaminen voi parhaimmillaan auttaa vanhempaa jaksamaan paremmin vaikean kokemuksen yli ja täten olemaan myös paremmin tukena lapselleen, tehden tästä muutostilanteesta helpomman.

Myös varhaiskasvatuksen työntekijän tarjoaman tuen merkityksen tiedostaminen on olennaista varhaiskasvatuksen aloitukseen liittyen. Teema on keskeinen erityisesti vallitsevan varhaiskasvatuksen kriisin kannalta, kun tiedetään että pula pätevistä ja osaavista varhaiskasvatuksen ammattilaisista syvenee. Ei ole yhdentekevää minkälainen vastaanotto lasta ja perhettä odottaa, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksen. Osaavien ammattilaisten tuki on varmasti keskeistä erityisesti silloin, kun vanhemman omat voimavarat ovat koetuksella. Kletten ja Killénin (2019) tutkimuksessa on saatu näyttöä siitä, että erotilannetta vaikeuttaa esimerkiksi se, että työntekijöitä on aamulla paikalla vähemmän. Tämä on yksi haaste myös suomalaisessa varhaiskasvatuksessa.

Tämä tutkimus antaa viitteitä siitä, että varhaiskasvatuksen aloituksessa vanhemman kokonaiskuormituksella ja varhaiskasvattajalta saadulla tuella voi olla merkitystä päivittäisten separaatiotilanteiden onnistumisen kannalta. Huomioimalla vanhemman jaksaminen ja kokemukset varhaiskasvatuksen aloituksessa, voidaan parhaimmillaan tukea myös lapsen sopeutumista päivähoitoon. Vanhempi on lapsensa tärkein tuki varhaiskasvatuksen aloituksessa, ja siksi on erityisen tärkeää varmistaa myös vanhemman riittävät voimavarat perheen muutosvaiheessa. Ymmärrys näiden asioiden välisestä yhteydestä voi toimia toisaalta vanhempien omaa tietoisuutta lisäävänä asiana, mutta toisaalta olla hyödynnettävissä myös tähän elämän transiiovaiheeseen liittyvän tuen tarjoamisen kannalta.

Jatkotutkimusta olisi syytä tehdä isommalla otoskoolla, jotta muiden tekijöiden vaikutus voitaisiin ottaa paremmin huomioon ja esimerkiksi mahdollista yhteyttä vanhemman masennuksen, varhaiskasvatuksen aloitukseen liittyvän tunnekokemuksen ja varhaiskasvattajan tuen välillä voitaisiin tarkastella tarkemmin. Masentuneella vanhemmalla voi aikaisemman tutkimustiedon valossa olla taipumus tulkita tilanteita ja lapsensa toimintaa negatiivisemmin. Varhaiskasvattajan tarjoaman tuen merkitys todennäköisesti korostuu etenkin niiden vanhempien kohdalla, joilla on masennusoireita. Näiden asioiden yhteyttä olisi merkityksellistä tarkastella tarkemmin. Etenkin nykyisen varhaiskasvatuksen kuormittuneen tilanteen vuoksi olisi tärkeää kartoittaa, onko vanhemman kokemuksen kannalta merkitystä esimerkiksi sillä, onko ensimmäisten varhaiskasvatusviikkojen aikana vastassa tuttuja työntekijöitä vai esimerkiksi vaihtuvia sijaisia. Myös varhaiskasvatuksen henkilöstömitoitusten toimivuuden tarkastelun kannalta olisi erittäin tärkeää tutkia tarkemmin näihin aamun separaatiohetkiin liittyvää kuormitusta, niin lapsen, vanhemman kuin varhaiskasvatuksen ammattilaistenkin näkökulmasta. Tarkemmassa tutkimuksessa olisi hyvä kartoittaa myös lapsen ja vanhemman separaatioon liittyvien tunnekokemusten välistä yhteyttä ja sitä onko vanhemman depressio-oireilla vaikutusta varhaiskasvatuksen aloitukseen myös lapsen näkökulmasta tarkasteltuna.

Lähteet

- Ahnert, L., Eckstein-Madry, T., Datler, W., Deichmann, F., & Piskernik, B. (2022). Stress during transition from home to public childcare. *Applied Developmental Science*, 1–16. <https://doi.org/10.1080/10888691.2022.2070168>
- Ahnert, L., Eckstein-Madry, T., Piskernik, B., Porges, S. W., & Lamb, M. E. (2021). Infants' stress responses and protest behaviors at childcare entry and the role of care providers. *Developmental Psychobiology*, 63(6). <https://doi.org/10.1002/dev.22156>
- Ahnert, L., Gunnar, M. R., Lamb, M. E., & Barthel, M. (2004). Transition to Child Care: Associations With Infant-Mother Attachment, Infant Negative Emotion, and Cortisol Elevations. *Child Development*, 75(3), 639–650. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00698.x>
- Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Nurmi, J.-E., Pulkkinen, L., & Ruoppila, I. (2015). Vuorovaikutustaitojen kehitys. Teoksessa J.-E. Nurmi, T. Ahonen, H. Lyytinen, P. Lyytinen, L. Pulkkinen, I. Ruoppila (Toim.). *Ihmisen psykologinen kehitys* (s. 30–54). PS-Kustannus.
- Ainsworth, M. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American psychologist*, 44(4), 709.
- Andreadakis, E., Laurin, J. C., Joussemet, M., & Mageau, G. A. (2020). Toddler Temperament, Parent Stress, and Autonomy Support. *Journal of Child and Family Studies*, 29(11), 3029–3043. <https://doi.org/10.1007/s10826-020-01793-3>
- Bark, C., Baukhage, I., & Cierpka, M. (2016). A mentalization-based primary prevention program for stress prevention during the transition from family care to day care. *Mental Health & Prevention*, 4(1), 49-55. <https://doi.org/10.1016/j.mhp.2015.12.002>
- Beck, A. T., Steer, R. A., & Carbin, M. G. (1988). Psychometric properties of the Beck Depression Inventory: Twenty-five years of evaluation. *Clinical Psychology Review*, 8(1), 77–100. [https://doi.org/10.1016/0272-7358\(88\)90050-5](https://doi.org/10.1016/0272-7358(88)90050-5)
- Beck, A. T., Ward, C. H., Mendelson, M., Mock, J., & Erbaugh, J. (1961). An Inventory for Measuring Depression. *Archives of General Psychiatry*, 4(6), 561. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.1961.01710120031004>
- Berger, K. (2020). The first two years: psychosocial development. Teoksessa K. Berger (Toim.). *The Developing Person Through the Life Span* (s. 591–676). Worth Publishers.
- Bowlby, J. (1969). The child's tie to his mother: attachment behaviour. Teoksessa J. Bowlby (Toim.). *Attachment and Loss: Volume 1 Attachment* (s. 177–209).

- Brough, P., O’Driscoll, M. P., & Biggs, A. (2009). Parental leave and work-family balance among employed parents following childbirth: An exploratory investigation in Australia and New Zealand. *Kōtuitui: New Zealand Journal of Social Sciences Online*, 4(1), 71–87. <https://doi.org/10.1080/1177083X.2009.9522445>
- Cardenas, J. F., & Colwell, M. J. (2022). Maternal Well-Being and the Transition to Childcare: Impact of Caregiver Support. *International Journal of Early Childhood*, 1-17. <https://doi.org/10.1007/s13158-022-00339-6>
- Charrois, J., Côté, S. M., Paquin, S., Séguin, J. R., Japel, C., Vitaro, F., Kim-Cohen, J., Tremblay, R. E., & Herba, C. M. (2020). Maternal depression in early childhood and child emotional and behavioral outcomes at school age: Examining the roles of preschool childcare quality and current maternal depression symptomatology. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 29(5), 637–648. <https://doi.org/10.1007/s00787-019-01385-7>
- Coelho, V., Barros, S., Burchinal, M. R., Cadima, J., Pessanha, M., Pinto, A. I., Peixoto, C., & Bryant, D. M. (2019). Predictors of parent-teacher communication during infant transition to childcare in Portugal. *Early Child Development and Care*, 189(13), 2126–2140. <https://doi.org/10.1080/03004430.2018.1439940>
- Daníelsdóttir, S., & Ingudóttir, J. (2020). *The first 1000 days in the Nordic countries: a situation analysis*. Nordic Council of Ministers. <https://doi.org/10.6027/nord2020-051>
- Datler, W., Ereky-Stevens, K., Hover-Reisner, N., & Malmberg, L.-E. (2012). Toddlers’ transition to out-of-home day care: Settling into a new care environment. *Infant Behavior and Development*, 35(3), 439–451. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2012.02.007>
- Deater-Deckard, K., Scarr, S., McCartney, K., & Eisenberg, M. (1994). Paternal separation anxiety: relationships with parenting stress, child-rearing attitudes, and maternal anxieties. *Psychological Science*, 5(6), 341–346. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.1994.tb00283.x>
- Dettling, A. C., Gunnar, M. R., & Donzella, B. (1999). Cortisol levels of young children in full-day childcare centers: Relations with age and temperament. *Psychoneuroendocrinology*, 24(5), 519–536. [https://doi.org/10.1016/S0306-4530\(99\)00009-8](https://doi.org/10.1016/S0306-4530(99)00009-8)
- Dinh, H., Cooklin, A. R., Leach, L. S., Westrupp, E. M., Nicholson, J. M., & Strazdins, L. (2017). Parents’ transitions into and out of work-family conflict and children’s mental

- health: Longitudinal influence via family functioning. *Social Science & Medicine*, *194*, 42–50. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2017.10.017>
- Dix, T., & Meunier, L. N. (2009). Depressive symptoms and parenting competence: An analysis of 13 regulatory processes. *Developmental Review*, *29*(1), 45–68. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2008.11.002>
- Dougherty, L. R., Smith, V. C., Olino, T. M., Dyson, M. W., Bufferd, S. J., Rose, S. A., & Klein, D. N. (2013). Maternal psychopathology and early child temperament predict young children's salivary cortisol 3 years later. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *41*(4), 531–542. <https://doi.org/10.1007/s10802-012-9703-y>
- Drugli, M. B., & Undheim, A. M. (2012). Partnership between parents and caregivers of young children in full-time daycare. *Child Care in Practice*, *18*(1), 51–65. <https://doi.org/10.1080/13575279.2011.621887>
- Feldman, J. S., Wilson, M. N., & Shaw, D. S. (2022). Relations between early childhood paternal depression and preschool- and school-age psychosocial functioning. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, *51*(1), 97–111. APA PsycInfo. <https://doi.org/10.1080/15374416.2020.1723600>
- Feldman, R. (2007). Parent-Infant synchrony and the construction of shared timing; physiological precursors, developmental outcomes, and risk conditions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *48*(3–4), 329–354. ERIC.
- Fonagy, P. (2002). The development of emotional self-awareness and self-control in infancy. Teoksessa P. Fonagy, M. Target, E. Jurist, & G. Gergely, *Affect regulation, mentalization, and the development of the self* (ss. 145–203). Other Press.
- Fonagy, P. (2008). The mentalization-focused approach to social development. Teoksessa F. N. Busch, *Mentalization: Theoretical Considerations, Research Findings, and Clinical Implications* (s. 3–56). Routledge.
- Fukkink, R. G. (2022). Infants in Dutch daycare: Exploring fine-grained dimensions of temperament. *Infant and Child Development*, *31*(6). <https://doi.org/10.1002/icd.2363>
- Garfield, C. F., Duncan, G., Rutsohn, J., McDade, T. W., Adam, E. K., Coley, R. L., & Chase-Lansdale, P. L. (2014). A Longitudinal study of paternal mental health during transition to fatherhood as young adults. *Pediatrics*, *133*(5), 836–843. <https://doi.org/10.1542/peds.2013-3262>
- Geoffroy, M.-C., Côté, S. M., Parent, S., & Séguin, J. R. (2006). Daycare attendance, stress, and mental health. *The Canadian Journal of Psychiatry*, *51*(9), 607–615. <https://doi.org/10.1177/070674370605100909>

- Giles, L. C., Davies, M. J., Whitrow, M. J., Warin, M. J., & Moore, V. (2011). Maternal depressive symptoms and child care during toddlerhood relate to child behavior at age 5 years. *Pediatrics*, *128*(1), 78–84. APA PsycInfo. <https://doi.org/10.1542/peds.2010-3119>
- Guedes, M., Monteiro, L., Santos, A. J., Torres, N., & Veríssimo, M. (2021). Examining the factorial structure of the maternal separation anxiety scale in a Portuguese sample. *Frontiers in Psychology*, *11*, 571734. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.571734>
- Gueron-Sela, N., Camerota, M., Willoughby, M. T., Vernon-Feagans, L., & Cox, M. J. (2018). Maternal depressive symptoms, mother-child interactions, and children's executive function. *Developmental Psychology*, *54*(1), 71–82. APA PsycArticles. <https://doi.org/10.1037/dev0000389>
- Gunnar, M. R., Larson, M. C., Hertzgaard, L., Harris, M. L., & Brodersen, L. (1992). The stressfulness of separation among nine-month-old infants: Effects of social context variables and infant temperament. *Child Development*, *63*(2), 290. <https://doi.org/10.2307/1131479>
- Hertzberg, T. (2022). Synnytyksen jälkeinen masennus. Kustannus Oy Duodecim, (viitattu 02.06.2023). Saatavilla internetissä: <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00505>
- Hietamäki, J., Repo, K., & Lammi-Taskula, J. (2018). Työsuhteen omaavat äidit lasten kotihoidon tuella – kotihoidon perustelut. *Yhteiskuntapolitiikka*, *2018*(83), 412–421.
- Hock, E. (1978). Working and nonworking mothers with infants: Perceptions of their careers, their infants' needs, and satisfaction with mothering. *Developmental Psychology*, *14*(1), 37–43. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.14.1.37>
- Hock, E. (1980). Working and nonworking mothers and their infants: A comparative study of maternal caregiving characteristics and infant social behavior. *Merrill-Palmer quarterly of behavior and development*, *26*(2), 79–101.
- Hock, E., McBride, S., & Gnezda, M. T. (1989). Maternal separation anxiety: Mother-Infant separation from the maternal perspective. *Child Development*, *60*(4), 793. <https://doi.org/10.2307/1131019>
- Hock, E., & Schirtzinger, M. B. (1992). Maternal separation anxiety: Its developmental course and relation to maternal mental health. *Child Development*, *63*(1), 93. <https://doi.org/10.2307/1130904>
- Isometsä, E. (2021). Depressiiviset häiriöt. Teoksessa J. Lönnqvist, M. Henriksson, M. Marttunen, & T. Partonen (Toim.), *Psykiatria*. Kustannus Oy Duodecim.

- Jacobson, J. L., & Wille, D. E. (1984). Influence of attachment and separation experience on separation distress at 18 months. *Developmental Psychology*, *20*(3), 477–484.
<https://doi.org/10.1037/0012-1649.20.3.477>
- Karikoski, H., & Tiilikka, A. (2020). Eheä kasvunpolku – Haaste yhteistyölle. Teoksessa Eeva Hujala & L. Turja (Toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (s. 78–96). PS-Kustannus.
- Kelly, K., Slade, A., & Grienenberger, J. F. (2005). Maternal reflective functioning, mother–infant affective communication, and infant attachment: Exploring the link between mental states and observed caregiving behavior in the intergenerational transmission of attachment. *Attachment & Human Development*, *7*(3), 299–311.
<https://doi.org/10.1080/14616730500245963>
- Keskinen, S., & Hopearuoho-Saajala, K. (2022). Pienen lapsen sopeutuminen päivähoidon aloittamiseen. *Suomen lääkirilehti*, *4*.
- Klein, P. S., Kraft, R. R., & Shohet, C. (2010). Behaviour patterns in daily mother–child separations: Possible opportunities for stress reduction. *Early Child Development and Care*, *180*(3), 387–396. <https://doi.org/10.1080/03004430801943290>
- Klette, T., & Killén, K. (2019). Painful transitions: A study of 1-year-old toddlers’ reactions to separation and reunion with their mothers after 1 month in childcare. *Early Child Development and Care*, *189*(12), 1970–1977. <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1080/03004430.2018.1424150>
- Kopp, C. B. (1989). Regulation of distress and negative emotions: A developmental view. *Developmental Psychology*, *25*(3), 343–354.
- Lee, L.-C. (2006). Child care and social support modify the association between maternal depressive symptoms and early childhood behaviour problems: A US national study. *Journal of Epidemiology & Community Health*, *60*(4), 305–310.
<https://doi.org/10.1136/jech.2005.040956>
- Mathews, A., & MacLeod, C. (2005). Cognitive vulnerability to emotional disorders. *Annual Review of Clinical Psychology*, *1*(1), 167–195.
<https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.1.102803.143916>
- McBride, S. L. (1990). Maternal moderators of child care: The role of maternal separation anxiety. *New Directions for Child and Adolescent Development*, *1990*(49), 53–70.
<https://doi.org/10.1002/cd.23219904906>

- Monk, H., & Hall, H. (2017). New mothers transitioning to employment: Impact on infant feeding practices. *Studying babies and toddlers: Relationships in cultural contexts*, 63–80. <https://doi.org/10.1787/9789264276253-en>
- Nystad, K., Drugli, M. B., Lydersen, S., Lekhal, R., & Buøen, E. S. (2021). Toddlers' stress during transition to childcare. *European Early Childhood Education Research Journal*, 29(2), 157–182. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2021.1895269>
- Närvi, J. (2017). Äitien perhevapaat ja osallistuminen työelämään. *Terveysten ja hyvinvoinnin laitos*, 4, 64–204.
- Owen, M. T., Ware, A. M., & Barfoot, B. (2000). Caregiver-mother partnership behavior and the quality of caregiver-child and mother-child interactions. *Early Childhood Research Quarterly*, 15(3), 413–428. [https://doi.org/10.1016/S0885-2006\(00\)00073-9](https://doi.org/10.1016/S0885-2006(00)00073-9)
- Pajulo, M., Salo, S., & Pyykkönen, N. (2015). Mentalisaatio ihmistä suojaavana tekijänä. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim*, 131(11), 1050–1057.
- Pesonen, A. K., Räikkönen, K., Heinonen, K., Komsu, N., Järvenpää, A. L., & Strandberg, T. (2008). A transactional model of temperamental development: Evidence of a relationship between child temperament and maternal stress over five years. *Social development*, 17(2), 326–340. doi: 10.1111/j.1467-9507.2007.00427.x
- Putnam, S. P., Gartstein, M. A., & Rothbart, M. K. (2006). Measurement of fine-grained aspects of toddler temperament: The Early Childhood Behavior Questionnaire. *Infant Behavior and Development*, 29(3), 386–401. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2006.01.004>
- Ramchandani, P., & Psychogiou, L. (2009). Paternal psychiatric disorders and children's psychosocial development. *The Lancet*, 374(9690), 646–653. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(09\)60238-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(09)60238-5)
- Reunamo, J., Sajaniemi, N., Suhonen, E., & Kontu, E. (2012). Cortisol levels and children's orientation in day care. *Early Child Development and Care*, 182(3–4), 363–381. <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1080/03004430.2011.646727>
- Revilla, Y. L., Rutanen, N., Harju, K., Sevón, E., & Raittila, R. (2022). Relational approach to infant–teacher lap interactions during the transition from home to early childhood education and care. *Journal of Early Childhood Education Research*, 2022(11 (1)), 253–271.
- Roivanen, E. (2008). Beckin depressioasteikon tulkinta. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim*, 2008(21), 2467–2470.

- Rothbart, M. K. (1986). Longitudinal observation of infant temperament. *Developmental Psychology*, 22(3), 356–365. APA PsycArticles. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.22.3.356>
- Rothbart, M. K. (2007). Temperament, development, and personality. *Current Directions in Psychological Science*, 16(4), 207–212. Academic Search Premier.
- Rothbart, M. K. (2011). Approaches to the study of temperament. M.K. Rothbart (toim.) *Becoming Who We Are: Temperament and Personality in Development*. 38–62.
- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., & Evans, D. E. (2000). Temperament and personality: Origins and outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(1), 122–135. APA PsycArticles. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.78.1.122>
- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., & Hershey, K. L. (1994). Temperament and social behavior in childhood. *Merrill-Palmer Quarterly*, 40(1), 21–39.
- Rothbart, M. K., & Derryberry, D. (1981). Development of Individual Differences in Temperament. M. E. Lamb and A. L. Brown (toim.) *Advances in developmental psychology*, 1981(1).
- Rutanen, N., & Laaksonen, K. (2020). Äitien luottamuksen rakentuminen kasvattajiin varhaiskasvatuksen aloituksessa. *Journal of Early Childhood Education Research*, 9(2).
- Räsänen, T., Österbacka, E., Valaste, M., & Haataja, M. (2019). *Lastenhoidon tukien vaikutus äitien osallistumiseen työmarkkinoille*. Sosiaali- ja terveysturvan raportteja, 14.
- Sajaniemi, N., Suhonen, E., Kontu, E., Rantanen, P., Lindholm, H., Hyttinen, S., & Hirvonen, A. (2011). Children's Cortisol Patterns and the Quality of the Early Learning Environment. *European Early Childhood Education Research Journal*, 19(1), 45–62. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2011.548938>
- Schulting, A. B., Malone, P. S., & Dodge, K. A. (2005). The Effect of School-Based Kindergarten Transition Policies and Practices on Child Academic Outcomes. *Developmental Psychology*, 41(6), 860–871. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.41.6.860>
- Shum, A., Skripkauskaitė, S., Pearcey, S., Waite, P., & Creswell, C. (2021). Update on children's & parents/carers' mental health; Changes in parents/carers' ability to balance childcare and work: March 2020 to February 2021 (Report 09).
- Slade, A. (2005). Parental reflective functioning: An introduction. *Attachment & Human Development*, 7(3), 269–281. <https://doi.org/10.1080/14616730500245906>

- Suhonen, E., Sajaniemi, N. K., Alijoki, A., & Nislin, M. A. (2018). Children's biological givens, stress responses, language and cognitive abilities and family background after entering kindergarten in toddlerhood. *Early Child Development and Care*, 188(3), 345–358. <https://doi.org/10.1080/03004430.2016.1218157>
- Swartz, R. A., Speirs, K. E., Encinger, A. J., & McElwain, N. L. (2016). A mixed methods investigation of maternal perspectives on transition experiences in early care and education. *Early Education and Development*, 27(2), 170–189. <https://doi.org/10.1080/10409289.2016.1087777>
- Säkkinen, S., & Kuoppala, T. (2021). *Varhaiskasvatus 2020: Varhaiskasvatukseen osallistuneista lapsista enemmistö osallistui kunnan kustantamaan päiväkotitoimintaan*. Tilastoraportti 32/2021. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Taubman – Ben-Ari, O. (2022). First-time parents' personal growth: Role of parental separation anxiety. *Health & Social Care in the Community*, 30(5). <https://doi.org/10.1111/hsc.13729>
- Taylor, C. (2015). Learning in early childhood: experiences, relationships and "Learning to be". *European Journal of Education*, 50(2), 160–174. <https://doi.org/10.1111/ejed.12117>
- Tervahartiala, K., Karlsson, L., Pelto, J., Korttesluoma, S., Hyttinen, S., Ahtola, A., Juntila, N., & Karlsson, H. (2020). Toddlers' diurnal cortisol levels affected by out-of-home, center-based childcare and at-home, guardian-supervised childcare: Comparison between different caregiving contexts. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 29(9), 1217–1229. <https://doi.org/10.1007/s00787-019-01432-3>
- Tervahartiala, K., Nolvi, S., Korttesluoma, S., Pelto, J., Hyttinen, S., Juntila, N., Ahtola, A., Karlsson, H., & Karlsson, L. (2021). Child temperament and total diurnal cortisol in out-of-home center-based child care and in at-home parental care. *Child Development*, 92(1), 408–424. <https://doi.org/10.1111/cdev.13435>
- Traum, L. C., & Moran, M. J. (2016). Parents' and teachers' reflections on the process of daily transitions in an infant and toddler laboratory school. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 37(4), 331–350. <https://doi.org/10.1080/10901027.2016.1241967>
- van Trijp, C. P. J., Lekhal, R., Drugli, M. B., Rydland, V., van Gils, S., Vermeer, H. J., & Buøen, E. S. (2021). The Association Between Toddlers' Temperament and Well-Being in Norwegian Early Childhood Education and Care, and the Moderating Effect

- of Center-Based Daycare Process Quality. *Frontiers in Psychology*, 12, 763682.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.763682>
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Haettu 02.06.2022 osoitteesta
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022). Helsinki: Opetushallitus.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf
- Vermeer, H. J., & van IJzendoorn, M. H. (2006). Children's elevated cortisol levels at daycare: A review and meta-analysis. *Early Childhood Research Quarterly*, 21(3), 390–401. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2006.07.004>
- Watamura, S. E., Donzella, B., Alwin, J., & Gunnar, M. R. (2003). Morning-to-afternoon increases in cortisol concentrations for infants and toddlers at child care: Age differences and behavioral correlates. *Child Development*, 74(4), 1006–1020.
<https://doi.org/10.1111/1467-8624.00583>
- White, E. J., Rutanen, N., Marwick, H., Amorim, K. S., Karagiannidou, E., & Herold, L. K. M. (2020). Expectations and emotions concerning infant transitions to ECEC: International dialogues with parents and teachers. *European Early Childhood Education Research Journal*, 28(3), 363–374.
<https://doi.org/10.1080/1350293X.2020.1755495>
- Wille, D. E. (1998). Longitudinal analysis of mothers' and fathers' responses on the maternal separation anxiety scale. *Merrill-Palmer Quarterly*, 1982-, 216-233.
- Zeanah, C. H., & Fox, N. A. (2004). Temperament and attachment disorders. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 33(1), 32–41.
https://doi.org/10.1207/S15374424JCCP3301_4

Liitteet

Liite 1. Vanhemman kokemus erotilanteesta -kyselylomake

Kysely vanhemmalle

Hei Vanhempi.

* tämä lyhyt kysely koskee kokemustasi viedä lapsesi tänään päiväkotiin

* vastaa sen mukaan miltä sinusta tuntuu juuri tällä hetkellä

* valitse väittämien kohdalla sinulle sopiva vaihtoehto: 1 = Sopii heikosti ja 5 = Sopii erittäin hyvin

* vastaamiseen menee aikaa noin 5 minuuttia

Tämä kysely lähetetään sinulle tutkimuksen aikana yhteensä neljä (4) kertaa ja toivomme sinun vastaavan jokaisella kerralla esitettyihin kysymyksiin. Kiitos jo etukäteen sinulle!

1. Vastaaja: *

- äiti
- isä
- äitipuoli
- isäpuoli
- muu läheinen

2. Lapseni kanssa on käyty tutustumassa päiväkotiin ennen päivähoiton aloittamista: *

- 1-2pv
- 3-6pv
- 7-14pv

3. Lapseni viemisestä päiväkotiin on tällä hetkellä kulunut aikaa: *

- alle 4t
- yli 1vrk
- yli 2vrk

4. Lapseni saattaminen päiväkotiin kesti tänään yhteensä (saattamistilanne = lapsi ja vanhempi)

saapuvat päiväkotiin -> vanhempi poistuu päiväkodista): *

- 5min
- 5-15min
- 15-30min
- yli 45min

5. Päiväkodissa lapseni otti vastaan henkilö, joka: *

- oli lapselleni jo entuudestaan tuttu ihminen
- oli lapselleni uusi ihminen
- en tiedä tunsiko lapseni tätä ihmistä

6. Minua jännitti tänään etukäteen lapseni vieminen päiväkotiin. *

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

7. Luulen, että lastani jännitti etukäteen päiväkotiin meneminen tänään. *

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

8. Mietin etukäteen erilaisia vaihtoehtoja, miten lapseni tulee reagoimaan tänään eroamistilanteessa. *

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

9. Minun ja lapsen välinen eroamistilanne vastasi hyvin mielikuvaani tilanteesta, joka minulla oli etukäteen *

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

10. Huomaan, että lapseni ilmaisemat tunteet vaikuttavat minuun eroamistilanteessa. *

1 	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

11. Luulen, että minun tunteeni vaikuttivat lapseeni eroamistilanteessa. *

1 	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

12. Minulla ja lapsellani oli meille sopiva aika hyvästellä toisemme tänään. *

1 	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

13. Lapseni jättäminen päiväkotiin tuntui minusta tänään helpolta. *

1 	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

14. Lapseni jättäminen päiväkotiin tuntui minusta tänään vaikealta. *

1 	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

15. Päiväkodin työntekijä huomioi lastani ottaessaan hänet vastaan. *

1 	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

16. Päiväkodin työntekijä suhtautui minuun ja/tai lapseeni myötätuntoisesti. *

1 	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

1 2 3 4 5

---

17. Päiväkodin työntekijä vaikeutti eroamistilannetta lapsen ja/tai minun kannalta. *

1 2 3 4 5

---

18. Luotan siihen, että lapseni tulee saamaan tarvittaessa aikuiselta apua sietämään hankalia tunteitaan sen jälkeen, kun olen lähtenyt. *

1 2 3 4 5

---

19. Minusta tuntuu siltä, että me selviämme yhdessä tästä muutosvaiheesta elämässämme. *

1 2 3 4 5

---

20. Halutessasi voit omin sanoin kuvata sinun ja lapsesi tuntemuksia tämänpäiväisestä tilanteesta, kun veit lapsesi päiväkotiin:
